

KORUPCIJAS °C

Pārskats par korupciju un pretkorupcijas politiku Latvijā

Nr. 6

2007. gada otrais pusgads

2008

UDK 338.1(474.3)
Pa 600

Redaktors: Valts Kalniņš

Autori alfabētiskā secībā: Valts Kalniņš
Iveta Kažoka
Līga Stafecka

Par faktu precizitāti no 2. līdz 4. nodaļai atbild attiecīgo nodaļu autori.

Izdevums ir pieejams internetā: www.politika.lv

Redaktore: Ieva Janaite

© Valts Kalniņš, Iveta Kažoka, Līga Stafecka, teksti, 2008

© Sabiedriskās politikas centrs PROVIDUS, teksts, 2008

© Mākslinieciskais iekārtojums "Nordik", 2008

ISBN 978-9984-792-62-0

Saturs

Priekšvārds	5
1. Cīņa pret korupciju faktos: 2007. gada otrais pusgads	7
2. Valts Kalniņš. Korupcijas apkarošanas bilance – iztiesāšana no 2004. līdz 2007. gadam	14
3. Iveta Kažoka. Institucionāli šķēršļi godīgai politikai Latvijā	25
4. Līga Stafecka. KNAB neatkarība: dažas problēmas un iespējamie risinājumi	40
5. Pielikums. Kvantitatīvs pārskats par korupcijas apkarošanu	59

Tabulas

2.1. tabula. Panti no Krimināllikuma 24. nodaļas “Noziedzīgi nodarījumi valsts institūciju dienestā”	15
2.2. tabula. Apkopojums par notiesātajām personām	16
2.3. tabula. Pirmajā instancē tiesātās valsts amatpersonas pēc amata 2004. gadā	17
2.4. tabula. Pirmajā instancē tiesātās valsts amatpersonas pēc amata 2005. gadā	18
2.5. tabula. Pirmajā instancē tiesātās valsts amatpersonas pēc amata 2006. gadā	19
2.6. tabula. Pirmajā instancē tiesātās valsts amatpersonas pēc amata 2007. gadā	20
2.7. tabula. Nosacīti nozīmīgākās tiesātās valsts amatpersonas no 2004. līdz 2007. gadam	21
2.8. tabula. Krimināllietas par kukuļdošanu – iecerēto saņēmēju amatpersonu institūcijas	22
2.9. tabula. Kukuļu apjomi (saskaitot visus vienā krimināllietā faktiski dotos vai ņemtus kukuļus)	23
4.1. tabula. Pārskats par specializēto pretkorupcijas iestāžu institucionālo statusu	51
5.1. tabula. Personas, kas notiesātas par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā, un sodi (2004. gads)	59
5.2. tabula. Personas, kas notiesātas par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā, un sodi (2005. gads)	60

5.3. tabula. Personas, kas notiesātas par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā, un sodi (2006. gads)	61
5.4. tabula. Personas, kas notiesātas par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā, un sodi (2007. gads)	62
5.5. tabula. Notiesāto personu īpatsvars, kurām par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā noteikts reālas brīvības atņemšanas sods 2004., 2005., 2006. un 2007. gadā	63
5.6. tabula. Notiesāto personu īpatsvars, kurām par dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu noteikts reālas brīvības atņemšanas sods 2004., 2005. un 2006. un 2007. gadā	63
5.7. tabula. Notiesāto personu īpatsvars, kurām par kukuļņemšanu noteikts reālas brīvības atņemšanas sods 2004., 2005. un 2006. un 2007. gadā	63
5.8. tabula. Notiesāto personu īpatsvars, kurām par kukuļdošanu noteikts reālas brīvības atņemšanas sods 2004., 2005. un 2006. un 2007. gadā	64

Izceltās informācijas

3.1. informācija. Likumdošanas process grāmatā "Tiesāšanās kā ķēķis"	27
3.2. informācija. Saeimas deputāts M.Kučinskis par budžeta finansējuma sadali pašvaldībām	34
4.1. informācija. KNAB priekšnieka atstādināšana un mēģinājums atbrīvot no amata	44
4.2. informācija. Ierosinātās disciplinārlietas par KNAB priekšnieku	46

Saīsinājumi

AT	– Augstākā tiesa
CSDD	– Ceļu satiksmes drošības direkcija
ICAC	– <i>Independent Commission against Corruption (Honkonga)</i>
KL	– Krimināllikums
KNAB	– Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs
LKK	– Latvijas Kriminālkodekss
MK	– Ministru kabinets
MKK	– Ministru kabineta komiteja
NAP	– Nacionālais attīstības plāns
NBS	– Nacionālie bruņotie spēki
PCTVL	– Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā
RAPLM	– Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija
Rīgas GPP	– Rīgas galvenā policijas pārvalde
SID	– Speciālo izmeklēšanu dienests (Lietuva)
TP	– Tautas partija
VID	– Valsts ieņēmumu dienests
VP	– Valsts policija

Priekšvārds

Pārskata *Korupcijas* °C sestais izlaidums attiecas uz laiku, kad Latvijā korupcijas novēršanas un apkarošanas politika pieredzēja līdz šim nozīmīgāko satricinājumu. Pēc 9. Saeimas vēlēšanām izveidotā valdošā koalīcija jau agrāk bija likusi saprast, ka cīņa pret korupciju vairs nav prioritāte. Apņēmīgais, bet juridiski apšaubāmais mēģinājums 2007. gada rudenī atbrīvoties no Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja priekšnieka Alekseja Loskutova iezīmēja konsekvenci šīs prioritātes atcelšanā un bija centiens pakļaut pretkorupcijas politikas īstenošanu stingrai partejiskai kontrolei.

Atskatoties uz pērnā gada norisēm, kas izraisīja neparasti plašu sabiedrības grupu politisku mobilizāciju, šis *Korupcijas* °C izlaidums ietver analīzi par to, kādi institucionāli šķēršļi joprojām kavē godīguma kā vērtības nostiprināšanos Latvijas politiskās elites darbībā (sk. Ivetas Kažokas rakstu). Šie šķēršļi nav saistīti ar kādu vienu izšķirošu faktoru, bet gan ir uzlūkojami kompleksi. Iveta Kažoka īpašu uzmanību pievērš necaurredzamai un līdzdalību ierobežojošai lēmumu pieņemšanai, nepilnīgai izpratnei par pilsoniskajām brīvībām, opozīcijas ietekmes ierobežotām iespējām, politiskās varas turētājiem izdevīgām manipulācijām ar valsts budžeta līdzekļu sadali, kā arī citiem faktoriem.

Tematiski šaurāks, bet ne mazāk svarīgs ir jautājums par to, kā sabalansēt Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja atbildību, no vienas puses, un aizsardzību pret nelegitīmu politisku iejaukšanos, no otras puses. KNAB darbības oponenti nereti norāda, ka arī pretkorupcijas iestāde nedrīkst atrasties ārpus kritikas un vēl jo mazāk – ārpus kontroles pār savas darbības likumību. Pret šo argumentu nevar iebilst, bet politiķiem nepienāktos to izmantot, lai liegtu sekmiņīgai korupcijas apkarošanai nepieciešamu autonomijas pakāpi. Līga Stafeca analizē, kādas konkrētas problēmas ir saistītas ar KNAB pašreizējo tiesisko statusu un kā šīs problēmas varētu risināt, izmantojot ārvalstu pieredzi.

2007. gada rudenī otra nozīmīgākā korupcijas aktualitāte bija skandalozās grāmatas "Tiesāšanās kā ķēķis" publicēšana un ar tajā atšifrētajām telefonsarunām saistītās pārbaudes un diskusijas. Domājams, ka šī skandāla atbalsis arvien būs

dzirdamas arī nākotnē, un cerams, ka dažādo diskusiju rezultātā tiesneši kopumā kļūs profesionālāki un godprātīgāki. Šajā izlaidumā tiesu korupcijas riskus neanalizējam, taču ir papildināts un precizēts apkopojums par tiesu spriedumiem krimināllietās, kur personas apsūdzētas par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā. Līdzīgs pārskats par laiku no 2004. līdz 2006. gadam jau publicēts *Korupcijas °C* aizpagājušajā izlaidumā. Tagad nākuši klāt dati par 2007. gadu.

Kvantitatīvā izteiksmē tiesu spriedumu apkopojums neparāda būtiskas pārmaiņas četru gadu laikā. Pērn par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā notiesātas 72 valsts amatpersonas, bet divos iepriekšējos gados šis skaitlis bija virs 80. Krimināllietās, kas saistītas ar kukuļošanu, nav augušas tajās figurējošo kukuļu summas. Tātad saskaņā ar šo rādītāju iztiesājamās korupcijas lietas nav kļuvušas nozīmīgākas. Tomēr 2007. gadā pieaudzis to personu skaits, kurām kā sods ir noteikta reāla brīvības atņemšana. Šāds sods noteikts arī divām personām tā sauktās "Jūrmalgeitas" krimināllietas ietvaros. Laiks rādīs, vai bargo spriedumu īpatsvara pieaugums 2007. gadā ir nejaušība vai arī sākums ilgstošai tendencei, tiesu praksei korupcijas lietās kļūstot stingrākai.

Valts Kalniņš,
Korupcijas °C galvenais redaktors

1. Cīņa pret korupciju faktos: 2007. gada otrais pusgads

Šajā nodaļā sniegts hronoloģisks pārskats par svarīgākajiem notikumiem saistībā ar korupcijas novēršanu. Ir apkopoti nozīmīgākie pavērsieni KNAB priekšnieka Alekseja Loskutova un politiķu attiecībās, kā arī norises, ko izraisīja grāmatas “Tiesāšanās kā ķēķis” iznākšana. Tālāk uzskaitīti kriminālprocesi, kuru ietvaros KNAB atzinis personas par aizdomās turētām vai nosūtījis materiālus prokuratūras iestādēm kriminālvajāšanas uzsākšanai. Ir arī prokuratūras publikotā informācija par kriminālprocesu uzsākšanu, apsūdzību uzrādīšanu, krimināllietu nodošanu tiesai. Nodaļu noslēdz ziņas par politikas dokumentu un normatīvo aktu projektu izskatīšanu Valsts sekretāru sanāksmē, Ministru kabinetā un Saeimā.

Grāmatas “Tiesāšanās kā ķēķis” iznākšana

14. augustā Ģenerālprokuratūrā iesniegti no 1998. līdz 2000. gadam noklausīto advokāta Andra Grūtupa biroja stacionāro tālruņu sarunu atšifrējumi. Sarunas radīja aizdomas par iespējamām koruptīvām saitēm starp advokātu un dažām tiesu varas amatpersonām, par nelikumīgu un neētisku rīcību tiesu sistēmā.

16. augustā publicēta grāmata “Tiesāšanās kā ķēķis”, kurā izklāstīti noklausīto telefonsarunu atšifrējumi. Šo sarunu dalībnieki, kuriem grozīti vārdi, bija advokāts Gūtups un viņa biroja darbinieki. Kopā grāmatā fiksētas 33 Augstākās tiesas senatoru un citu tiesnešu, 21 cita bijušā vai tagadējā pārējo tiesībsargāšanas iestāžu darbinieka, 27 bijušo un tagadējo valsts un pašvaldību augstu amatpersonu telefonsarunas ar advokātu. Sarunas ar dažām no šīm amatpersonām deva pamatu aizdomām par nelikumīgu un neētisku rīcību tiesu sistēmā.

2. novembrī tiesnešu konference pieņēma rezolūciju, kurā nosodīja tiesnešu rīcību, kas rada neuzticību tiesu varai, un aicināja katru tiesnesi turēt godā ētiskās vērtības un ievērot tādu uzvedības kultūru, kas apstiprina tiesu varas godīgumu.

Decembrī prokuroru grupa pabeidza resorisko pārbaudi par izdrukās atšifrētajām un J. Brūkleņa grāmatā “Tiesāšanās kā ķēķis” publicētajām tiesnešu telefonsarunām

ar zvērināto advokātu A. Grūtupu un viņa biroja darbiniekiem. Konstatēts, ka atšifrētās un publicētās telefonsarunas ir notikušas, sarunās minētie konkrētie fakti sakrīt ar konkrētu civillietu materiāliem, izejošie zvani no A. Grūtupa biroja atbilst izdrukās norādītajiem datumiem. Tomēr nav iespējams konstatēt, vai izdrukās atšifrētās un publicētās telefonsarunas saturiski precīzi atbilst faktiski notikušajām sarunām. Pārbaudē konstatētas 2 civillietas, kurās spriedumi ir nelikumīgi un nepamatoti. Turklāt vienā civillietā konstatēti būtiski materiālo tiesību normu pārkāpumi, kas noveduši pie lietas nepareizas izspriešanas visās trijās tiesu instancēs. Konstatēti likuma "Par tiesu varu" un Tiesnešu ētikas kodeksa pārkāpumi divu Augstākās tiesas tiesnešu rīcībā, Tiesnešu ētikas kodeksa pārkāpumi piecu Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas tiesnešu rīcībā. Viena tiesneša rīcībā konstatēti arī tiši likuma pārkāpumi tiesas lietas izskatīšanā.

19. decembrī Augstākās tiesas plēnums publicēja ziņojumu, kur atzīts, ka ētikas normas tiesnešu un advokātu sarunās pārkāpuši divi AT tiesneši.

KNAB priekšnieka atstādināšana, atbrīvošana

24. septembrī Ministru prezidents Aigars Kalvītis uz izmeklēšanas laiku atstādināja KNAB priekšnieku, pamatojoties uz Valsts kontroles jūnijā sniegto revīzijas ziņojumu par budžeta izlietojumu operatīvo darbību veikšanai.

25. septembrī, nesagaidījusi atzinumu, vai A. Loskutovs pieļāvis disciplinār-pārkāpumu, valdība uzsāka arī viņa atbrīvošanas procesu, izveidojot komisiju, kuras uzdevums bija izvērtēt jautājumu par minētās amatpersonas atbilstību ieņemamajam amatam.

16. oktobrī Ministru kabinets nolēma ierosināt Saeimai atbrīvot A. Loskutovu no amata.

18. oktobrī pie Saeimas pulcējas vairāki tūkstoši cilvēku, lai paustu protestu pret valdības darba stilu un ierosinājumu atbrīvot no amata A. Loskutovu.

1. novembrī Saeima jautājumu par A. Loskutova atbrīvošanu no amata nodeva Ministru kabinetam otrreizējai caurskatīšanai. Turklāt Saeima uzdeva Ministru kabinetam izstrādāt kārtību, kādā veidojama komisija KNAB priekšnieka atbrīvošanas pamatotības izvērtēšanai.

9. novembrī A. Loskutovs atsāka pildīt KNAB priekšnieka pienākumus.

20. novembrī Ministru kabinets izveidoja komisiju, lai veiktu pārbaudi par operatīvo līdzekļu izlietojumu KNAB. Noteica, ka komisiju vadīs Ģenerālprokuratūras Īpaši pilnvarotu prokuroru nodaļas virsprokurora pienākumu izpildītāja Māra Usāne un komisijas sastāvā būs Valsts kontroles, Satversmes aizsardzības biroja, Drošības policijas, Informācijas analīzes dienesta, Valsts kases un Finanšu ministrijas pārstāvji.

27. novembrī Ministru kabinets pieņēma noteikumus “Kārtība, kādā izveidojama komisija, lai izvērtētu iemeslus Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja priekšnieka atbrīvošanai no amata”.

29. novembrī Ģenerālprokurors Jānis Maizītis vērsās Administratīvajā rajona tiesā ar pieteikumu atzīt par spēkā neesošu no izdošanas brīža Ministru prezidenta 24. septembra rezolūciju par disciplinārlietas ierosināšanu pret A. Loskutovu un viņa atstādināšanu no amata pienākumu izpildes.

Decembrī A. Loskutovs Administratīvajā rajona tiesā pārsūdzēja Ministru prezidenta pret viņu ierosināto disciplinārlietu un izteikto rājienu.

Kriminālprocesi, kuros KNAB atzinis personas par aizdomās turētajiem vai nosūtījis materiālus kriminālvajāšanas uzsākšanai¹

Apkopoti tikai KNAB lietvedībā esošie kriminālprocesi par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā, bet jāatceras, ka tādi atrodas arī citās tiesībsardzības institūcijās. Amatpersonu, kas šeit norādīto kriminālprocesu ietvaros, iespējams, izdarījušas noziedzīgus nodarījumus, sadalījums ir šāds:

- 7 Valsts policijas amatpersonas, t. sk. Rīgas GPP Ceļu policijas nodaļas priekšnieks;
- 5 Valsts ieņēmumu dienesta muitas amatpersonas;
- Aizsardzības ministrijas valsts aģentūras direktors;
- zvērināta tiesu izpildītāja;
- pašvaldības SIA (slimnīcas) valdes priekšsēdētājs;
- cietuma priekšnieka vietnieks.

Attiecībā uz četriem kriminālprocešiem KNAB publiskojis tajos figurējošās kopīgās prasītās vai pieņemtās kukuļu summas, kas bijušas Ls 2200, 10 000, 20 000 un 50 000.

Jūlijā KNAB izmeklētājs atzina Latvijas Lauksaimniecības universitātes profesoru par aizdomās turēto naudas apzināti prettiesiskā pieprasīšanā un pieņemšanā. Profesors pieprasījis naudu, kuru ar starpnieka palīdzību pieņēmis no kāda studenta par sekmīga novērtējuma ierakstīšanu studenta atzīmju grāmatiņā.

¹ Šī informācija ir saīsināta no informatīvā ziņojuma “Par Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja darbību no 2007. gada 1. jūlija līdz 31. decembrim”. Precīzai citēšanai pilnais šā ziņojuma teksts ir pieejams internetā: http://www.knab.gov.lv/uploads/pdf/KNABzino_060208.pdf Pēdējo reizi sk. 13.02.2008.

Augustā prokuratūrai kriminālvajāšanas uzsākšanai nosūtīti kriminālprocesa materiāli pret cietuma priekšnieka vietnieku par kukuļa izspiešanu no kādas ar brīvības atņemšanu notiesātas personas. Kukulis Ls 10 000 apmērā pieprasīts par to, lai cietuma priekšnieka vietnieks nodrošinātu cietuma administratīvajā komisijā notiesātajam labvēlīga lēmuma pieņemšanu par atbrīvošanu pirms termiņa no soda izciešanas. Amatpersona arī izteikusi draudus veikt pretlikumīgas darbības, lai notiesātais netiktu brīvībā, ja pieprasītā naudas summa netiktu samaksāta. Ar izspiešanu saistītās darbības aizdomās turētā persona veikusi vairāku mēnešu garumā, no pieprasītās kukuļa summas pa daļām pieņemot kopumā Ls 7000 un USD 1000.

Augustā KNAB prokuratūrai nosūtīja kriminālprocesa materiālus, rosinot saukt pie kriminālatbildības Jūrmalas pilsētas pašvaldības SIA "Jūrmalas slimnīca" valdes priekšsēdētāju par valsts amatpersonai noteikto ierobežojumu pārkāpšanu. Amatpersona, vienpersoniski izdodot rīkojumus un nosakot izmaksāt sev atlīdzību papildus darba algai, radījusi zaudējumus Ls 33 367 apmērā.

Augustā prokuratūrai kriminālvajāšanas uzsākšanai nosūtīti kriminālprocesa materiāli, ierosinot saukt pie kriminālatbildības par vairākkārtēju kukuļņemšanu bijušo Rīgas pilsētas Galvenās policijas pārvaldes Ceļu policijas nodaļas priekšnieku, bet par kukuļdošanu – četrus policijas darbiniekus un septiņas privātpersonas.

Oktoobrī KNAB par starpniecību kukuļošanā aizturēja trīs personas, kas pēc iepriekšējas vienošanās pieprasījušas kukuli Ls 50 000 apmērā no kādas fiziskas personas. Kukulis pieprasīts par darbībām, kuru rezultātā būtu iespējams samazināt uzrēķinu Valsts ieņēmumu dienesta veiktajā fiziskās personas auditā.

Oktoobrī KNAB uzsākta kriminālprocesa ietvaros Rēzeknes un Ludzas rajonā tika aizturētas piecas Valsts ieņēmumu dienesta Latgales reģionālās iestādes muitas amatpersonas, kas atzītas par aizdomās turētām dienesta stāvokļa ļaunprātīgā izmantošanā, kā arī kukuļa izspiešanā.

Novembrī prokuratūrai kriminālvajāšanas uzsākšanai nosūtīti kriminālprocesa materiāli pret juristu par kukuļa piesavināšanos un uzkūdišanu kukuļa došanai. 2006. gada janvārī jurists no kādas personas pretlikumīgi saņēmis Ls 2200, lai tos it kā nodotu Rīgas domes amatpersonām, saistībā ar divu sirmgalvju iekārtošanu pansionātā, bet patiesībā naudu piesavinājies.

Novembrī prokuratūrai kriminālvajāšanas uzsākšanai nosūtīti 2007. gada februārī uzsāktā kriminālprocesa materiāli pret Rīgas apgabaltiesas zvērīnātu tiesu izpildītāju, kas veikusi pretlikumīgas darbības pret kādu parādnieku, rīkojot viņam piederošā dzīvokļa izsoli un radot viņam būtisku kaitējumu. Izpildu darbību uzsākšanai nepieciešamais parāda piedzinēja rakstveida pieteikums izrādījies viltojums. Tiesu izpildītāja veikusi pretlikumīgas darbības arī pēc tam, kad parādnieks bija pilnībā nomaksājis parāda summu un piedzinējs iesniedzis lūgumu pārtraukt parāda piedziņu. Dzīvoklis pārdots izsolē, tomēr Rīgas apgabaltiesa šo izsoli atzina par spēkā neesošu.

Decembrī kriminālvajāšanas uzsākšanai nosūtīti kriminālprocesa materiāli ar ierosinājumu saukt pie kriminālatbildības Aizsardzības ministrijas Aizsardzības īpašumu valsts aģentūras direktoru, kas kopā ar ieinteresētajām personām organizējis fiktīvu iepirkumu par mākslīgi paaugstinātām cenām un nodrošinājis sev vēlamā uzņēmuma uzvaru ar būvniecību saistītā cenu aptaujā. Par šīm darbībām iestādes vadītājs pieņēmis kukuli Ls 20 000 apmērā no iepirkumā uzvarējušā uzņēmuma pārstāvja. Amatspersonas darbības nodarījušas valstij zaudējumus vairāk nekā Ls 28 000 apmērā. Ierosināts saukt pie kriminālatbildības arī divas privātpersonas.

Decembrī prokuratūrai kriminālvajāšanas uzsākšanai nosūtīti kriminālprocesa materiāli, rosinot saukt pie kriminālatbildības divus Valsts policijas Rīgas pilsētas Galvenās policijas pārvaldes Kārtības policijas pārvaldes Patruļpolicijas vienības inspektoros par kukuļa pieprasīšanu un pieņemšanu. Policijas darbinieki par ceļu satiksmes noteikumu pārkāpšanu apturējuši kādu autovadītāju, kam ar tiesas lēmumu atņemtas transportlīdzekļa vadīšanas tiesības. Savstarpēji vienojoties, abas amatpersonas pieprasīja un pieņēma no autovadītāja kukuli.

LR Prokuratūras publiskotās ziņas par korupcijas lietu virzību (kriminālprocesu uzsākšana, apsūdzību uzrādīšana, nodošana tiesai)²

Šajā daļā norādītas tikai tās ziņas, kas publicētas prokuratūras interneta lapā. Tās neatspoguļo situāciju aplūkojamajā laika posmā attiecībā uz visām apsūdzībām un tiesai nodotajām krimināllietām par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā.

Septembrī prokurors, turpinot izmeklēšanu digitālās televīzijas kriminālprocesā, uzrādīja apsūdzības vēl četrām personām. Apsūdzības par valsts amatpersonas bezdarbību celtas bijušajiem pilnvarniekiem Latvijas Valsts radio un televīzijas centrā (LVRTC) Inārai Rudakai, Ojāram Rubenim, Didzim Jonovam un Andrianam Ļubļinam. Amatspersonu bezdarbība izpaudusies tādējādi, ka tās nav pildījušas noteiktos pienākumus, atbalstot līguma slēgšanu starp Digitālo radio un televīzijas centru (DRTC) un firmu "*Kempmayer Media limited*". DRTC un LVRTC nodarītais kaitējums aplēsts Ls 4,05 miljonu apmērā.

Septembrī digitālās TV kriminālprocesa virzītājs pieņēma lēmumu kriminālprocesu sadalīt, nošķirot atsevišķā lietvedībā jaunu kriminālprocesu par krāpšanu un noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu. Šāda lēmuma pamatā bijušas no ārvalsts saņemtā dokumenta kopijā esošās jaunās ziņas par "*Kempmayer Media Limited*" dalībnieka "*Ratcliff Limited*" labuma guvējiem, kuri pastarpināti caur kādu trastu bijuši vairākas Latvijā dzīvojošas personas.

² Izmantoti dati no Latvijas Republikas Prokuratūras interneta lapas: www.prokuratūra.gov.lv Pēdējo reizi sk. 13.02.2008.

Septembrī digitālās TV krimināllietā procesa virzītājs pieņēma lēmumu par Jurgā Liepnieka saukšanu pie kriminālatbildības par līdzdalību krāpšanā un noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu.

Oktobrī prokurors nodeva Rīgas apgabaltiesai tā dēvēto digitālās televīzijas krimināllietu.

Oktobrī prokurors izsniedza Indulim Emsim apsūdzību par pirmstiesas izmeklēšanā apzināti nepatiesu liecību sniegšanu lietās par smagiem un sevišķi smagiem noziegumiem. I. Emsis savu vainu viņam inkriminētā nozieguma izdarīšanā atzina pilnīgi, kā arī apliecināja nožēlu par izdarīto. Prokurors pieņēma lēmumu par kriminālprocesa pabeigšanu, piemērojot prokurora priekšrakstu par sodu. Ar lēmumu tika noteikts naudas sods 42 minimālo mēnešalgu apmērā, ko I. Emsis labprātīgi nomaksāja Valsts kasē.

Novembrī prokurors nodeva Rīgas apgabaltiesai krimināllietu, kurā apsūdzēti Vladimirs Oderovs, Andrejs Portnovs un Jeļena Šuškeviča. Saskaņā ar apsūdzību V. Oderovs, lai iegūtu no Aizsardzības ministrijas dokumentu, – nozīmīgu pierādījumu kriminālprocesā par kontrabandu un noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju, kurā viņš saukts pie kriminālatbildības, ir iesaistījis citas personas kukuļa nodošanā starpniekam. Kukuļa summa bijusi ne mazāk par Ls 994.

Likumdošana un politikas dokumenti

5. jūlijā Valsts sekretāru sanāksmē izsludināja likumprojektu “Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja amatpersonu un darbinieku disciplināratbildības likums”. Likumprojekts nosaka KNAB amatpersonu un darbinieku disciplināratbildības pamatu, disciplinārpārkāpumu veidus un piemērojamos disciplinārsodus, kā arī kārtību, kādā jāizskata jautājumi par darbinieku saukšanu pie disciplināratbildības un kā jāpārsūdz pieņemtie lēmumi.

2. augustā Valsts sekretāru sanāksmē izsludināja Ministru kabineta noteikumu projektu “Kārtība, kādā reģistrējamas, novērtējamas, izmantojamas un izpērkamas dāvanas, kas pieņemtas, pildot valsts amatpersonas pienākumus, un kas ir valsts vai pašvaldības institūcijas īpašums”. Projekts paredz vairākas iespējas, kā izmantot dāvanas, kas pieņemtas, pildot valsts amatpersonas pienākumus. Pieņemtās dāvanas var izmantot gan tās valsts vai pašvaldību institūcijas vajadzībām, kurā dāvanas pieņēmējs ieņem amatu, gan nodot bez atlīdzības citas institūcijas vajadzībām. Ja amatpersonas pieņemtajai dāvanai tiek konstatēta mākslas vai kultūrvēsturiska vērtība, tā tiek nodota muzejam krājumu papildināšanai un ekspozīcijas veidošanai.

8. novembrī Saeima noraidīja grozījuma projektu Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likumā, kas noteiktu KNAB kā neatkarīgas valsts pārvaldes iestādes statusu. KNAB pašlaik darbojas Ministru kabineta pārraudzībā. 2007. gada norises rādīja, ka pārraudzības iestādes statuss nenodrošina pietiekamas garantijas pret politisku iejaukšanos biroja darbībā.

19. novembrī izskatīšanai Ministru kabinetā iesniedza informatīvo ziņojumu "Par ārzonu, zemu nodokļu un beznodokļu valstīs reģistrēto uzņēmumu darbības Latvijā tiesiskā regulējuma uzlabošanu". Ziņojuma mērķis ir identificēt galvenās problēmas un pamatot nepieciešamību, lai tiktu pilnveidots tiesiskais regulējums kontroles veikšanai pār ārzonu, zemu nodokļu vai beznodokļu valstīs vai teritorijās reģistrēto komercsabiedrību darbību Latvijā. Atbilstoši starptautiskajai praksei ierosināts Latvijas normatīvajos aktos definēt terminu "ārzona" un pārskatīt tajos ietvertos principus un kritērijus, saskaņā ar kuriem komercsabiedrības būtu atzīstamas par reģistrētām zemu nodokļu vai beznodokļu valstīs vai teritorijās, kā arī pilnveidot normatīvajos aktos paredzēto atbildību par šādu sabiedrību vai to pārstāvju izdarītajiem pārkāpumiem.

27. novembrī Ministru kabinets pieņēma noteikumus "Kārtība, kādā izveidojama komisija, lai izvērtētu iemeslus Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja priekšnieka atbrīvošanai no amata". Noteikts, ka komisijas sastāvā ir ģenerālprokurors vai viņa īpaši pilnvarots virsprokurors, Satversmes aizsardzības biroja direktors, Drošības policijas priekšnieks, Ministru kabineta pilnvarots ministrs un Saeimas nacionālās drošības komisijas priekšsēdētājs.

6. decembrī Valsts sekretāru sanāksmē izsludināts likumprojekts "Grozījumi likumā "Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā"". Projekts paredz noteikt valsts amatpersonām pienākumu nekavējoties sniegt informāciju par tām zināmiem interešu konfliktiem vai koruptīviem nodarījumiem, kuros iesaistītas citas attiecīgās institūcijas amatpersonas vai darbinieki, kā arī nosaka minēto valsts amatpersonu aizsardzību un paredz kārtību, kādā valsts amatpersona informē par interešu konfliktiem.

2. Korupcijas apkarošanas bilance – iztiesāšana no 2004. līdz 2007. gadam

Valts Kalniņš¹

Viens no galvenajiem pārskata *Korupcijas* ^oC uzdevumiem ir apkopot un piedāvāt lasītājiem iespējami pilnu ainu par cīņu pret korupciju Latvijā. Pilnīgāko ieskatu par korupcijas apkarošanu sniedz tiesās izskatītās krimināllietas. Tiesu nolēmumi ļauj apkopot tos korupcijas gadījumus, kuros iesaistītās personas atzītas par vainīgām un saņēmušas sodu vai arī attaisnotas. No otras puses, šī informācija rāda korupcijas apkarošanas progresu ar sava veida laika aizturi, jo krimināllietas, kas nonākušas un izskatītas tiesās, ietver noziedzīgus nodarījumus, kas atklāti pirms kāda laika.

2006. gada otrā pusgada *Korupcijas* ^oC pārskatam PROVIDUS apkopoja datus par krimināllietām, kurās personas apsūdzētas pēc Krimināllikuma pantiem par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā (vai pēc Latvijas Kriminālkodeksa pantiem par amatnoziedzumiem) vai kur iztiesāšanas gaitā personu darbības ir kvalificētas pēc šiem pantiem. Tika atlasītas krimināllietas, kurās no 2004. līdz 2006. gadam ir taisīti pirmās instances spriedumi. Tagad ir precizēta šī jau agrāk savāktā informācija un pievienoti arī dati par 2007. gadu.

Krimināllikuma 24. nodaļā “Noziedzīgi nodarījumi valsts institūciju dienestā” ir 15 panti, kas nosaka atbildību (sk. 2.1. tabulu). Svarīgi, ka, neraugoties uz šīs Krimināllikuma nodaļas nosaukumu, pēc vairākiem pantiem, piemēram, par kukuļdošanu, atbildība var iestāties jebkurai personai, nevis tikai valsts amatpersonai. Šajā Krimināllikuma nodaļā esošie panti arī nav vienīgie, kas nosaka atbildību par nodarījumiem, kurus var saistīt ar korupciju. Par korupciju var uzskatīt arī tādas sodāmas darbības kā komerciālā uzpirkšana (199. pants), politisko partiju finansēšana, izmantojot starpniecību (288.² pants), dažos gadījumos arī krāpšana (177. pants) u. c. Tomēr ierobežotā apjomā dēļ šajā apkopojumā uzmanība pievērsta tieši tā sauktajiem noziedzīgajiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā.

2.1. tabula.**Panti no Krimināllikuma 24. nodaļas “Noziedzīgi nodarījumi valsts institūciju dienestā”**

317. pants.	Dienesta pilnvaru pārsniegšana
318. pants.	Dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana
319. pants.	Valsts amatpersonas bezdarbība
320. pants.	Kukuļņemšana
321. pants.	Kukuļa piesavināšanās
322. pants.	Starptniecība kukuļošanā
323. pants.	Kukuļdošana
325. pants.	Valsts amatpersonai noteikto ierobežojumu pārkāpšana
326.pants.	Neatļauta piedalīšanās mantiskos darījumos
326. ¹ pants.	Tirgošanās ar ietekmi
326. ² pants.	Prettiesiska labumu pieprasīšana un pieņemšana
327. pants.	Dienesta viltojums
328. pants.	Nepatiesa dienesta ziņojums
329. pants.	Neizpaužamu ziņu izpaušana
330. pants.	Neizpaužamu ziņu izpaušana pēc amata atstāšanas

Latvijā pagaidām nav sistēmas, kuras ietvaros būtu pieejami pilnīgi visi tiesu nolēmumi. Pat Tiesu informācijas sistēmā nav pieejami visi nolēmumi krimināllietās, kas iztiesātas no 2004. līdz 2007. gadam. Tāpēc, kaut arī maksimālas pūles ir veltītas, lai iegūtu pilnīgu informāciju, nevar izslēgt, ka kāda krimināllieta, kas attiecīgajā laikā izskatīta par noziedzīgu nodarījumu valsts institūciju dienestā, nav iekļauta. Tomēr šis ir joprojām vispilnīgākais apkopojums par krimināllietu, kas saistītas ar korupciju, iztiesāšanu Latvijā, kam līdzīgi pagaidām nav publicēti.

Lai aina būtu pēc iespējas patiesāka, tabulās visur, kur tas nepieciešams, ir iekavās uzrādīts, cik liels īpatsvars spriedumu ir stājies spēkā. Kā zināms, pēc lietas iztiesāšanas pirmajā instancē ir iespējamās apelācijas/kasācijas sūdzības/protesti. Rezultātā no pirmās instances sprieduma līdz galīgajam lēmumam var paiet pat vairāki gadi. Visos gadījumos norādītā informācija ir atbilstoša 2007. gada beigām.

2.2. tabula.**Apkopojums par notiesātajām personām**

	2004	2005	2006	2007
Krimināllietu skaits	73	78	83	77
Par NN valsts institūciju dienestā (amatnoziegumiem) apsūdzēto personu skaits	105	143	127	127
T. sk. valsts amatpersonas	80	110	97	83
Atzītas par vainīgām par NN valsts institūciju dienestā (amatnoziegumiem)	87	118	112	111
T. sk. valsts amatpersonas	63	89	84	72
T. sk. notiesājošs spriedums stājies spēkā	87	98*	91	85**
Attaisnotas	15	12	7	13
T. sk. valsts amatpersonas	14	12	6	12
T. sk. attaisnojošs spriedums stājies spēkā	14***	11	7	5****

* Trūkst ziņu par vēl 10 personu notiesāšanās stāšanos spēkā.

** Trūkst ziņu par vēl 23 personu notiesāšanās stāšanos spēkā.

*** Trūkst ziņu par vēl 1 personas attaisnošanas stāšanos spēkā.

**** Trūkst ziņu par vēl 2 personu attaisnošanas stāšanos spēkā.

2.3., 2.4., 2.5. un 2.6. tabulā ir pārskats par valsts amatpersonām, kuras attiecīgajos gados ir tiesātas pirmajā instancē. Daļā no šīm krimināllietām ir arī apelācijas vai kasācijas nolēmumi. Ailēs, kur norādīti dati par attaisnošanu, notiesāšanu un sodu, informācija attiecas uz rezultātu pēdējā instancē, kur lieta izskatīta līdz 2007. gada beigām. Visos gados par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā visvairāk ir tiesātas Valsts policijas amatpersonas. Tomēr, izdarot secinājumus par korupciju, svarīgi ņemt vērā, ka daļa šo krimināllietu ietver noziedzīgus nodarījumus, kas saistīti ar nepamatotu vardarbības pielietojumu. Līdz ar to šie nodarījumi pārsvarā nav klasificējami kā korupcija šā vārda šaurākā izpratnē – amata nepienācīga izmantošana personīga labuma gūšanai.

Tiesāto vidū ir liels to amatpersonu īpatsvars, kuras ieņem salīdzinoši zemas amatus, lai gan ir arī izņēmumi. 2004. gadā pirmajā instancē tiesāja divus Saeimas deputātus, kaut gan nodarījums vismaz vienā no šīm lietām nav uzskatāma par korupcijas gadījumu vispārpieņemtā nozīmē – runa ir par Jāņa Ādamsona publiski paustajiem apgalvojumiem par vairāku personu saistību ar tā saukto pedofilijas lietu. Otrās krimināllietas ietvaros tiesāja deputātu Imantu Burvi saistībā ar LSDSP ziedotas naudas piesavināšanos. Apsūdzībā par dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu I. Burvis gan tika attaisnots, bet notiesāts par piesavināšanos. No augstāka līmeņa vai nosacīti nozīmīgākām amatpersonām ir tiesāti arī divi prokurori, Valsts vides inspekcijas priekšniece, kāda pagasta priekšsēdētāja un pašvaldības uzņēmuma direktors. Vienas krimināllietas ietvaros ir tiesāti un attaisnoti Valsts zemes dienesta amatpersona, Latvijas Attīstības aģentūras

ģenerāldirektors un valdes priekšsēdētājs, kā arī Centrālās dzīvojamo māju privatizācijas komisijas priekšsēdētājs saistībā ar atpūtas bāzes “Melluži” vasarnīcu telpu nodošana privatizācijai.

2.3. tabula.

Pirmajā instancē tiesātās valsts amatpersonas pēc amata 2004. gadā (iekavās – spēkā stājušies nolēmumi)

Institūcijas/amatpersonas	Tiesāto skaits	T. sk. attaisnotas	T. sk. notiesātas	T. sk. reāla brīvības atņemšana	Trūkst datu vai nav rezultāta
Saeimas deputāti	2	1*	1 (1)		
Valsts policija	36	6 (6) ^x	29 (29)	9 (9)	
Muita	10	2 (2)	8 (8)	2 (2)	
Valsts robežsardze	4	1 (1)	3 (3)		
Prokurori	2		2 (2)	2 (2)	
Tiesu izpildītāji	2		2 (2)	1 (1)	
Valsts zemes dienests Jūrmalā	1	1 (1)			
Centrālā dzīvojamo māju privatizācijas komisija	1	1 (1)			
BO VAS “Latvijas Attīstības aģentūra”	1	1 (1)			
Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra	1		1 (1)		
Valsts vides inspekcija	1		1 (1)		
Valsts mežu dienests, mežniecības	3		3 (3)		
Pašvaldības priekšsēdētājs	1		1 (1)		
Pašvaldības policija	9	1 (1)	8 (8)		
Pašvaldības uzņēmuma direktors	1		1 (1)		
Skolu direktori	2		2 (2)		
Nav zināms	3		1 (1)		2

^x Attiecībā uz vēl vienu amatpersonu bija izlīgums, kas ir spēkā.

* Trūkst ziņu par sprieduma spēkā esamību attiecībā uz vienu amatpersonu.

Arī 2005. gadā ir tiesāti divi prokurori. Vēl augstāko tiesāto amatpersonu vidū ir divu valsts uzņēmumu direktori un, iespējams, nozīmīgākās šajā gadā tiesātās amatpersonas – Valsts ieņēmumu dienesta ģenerāldirektors un Galvenās muitas pārvaldes direktora vietnieks. Šajā gadā plašu ievēriību izpelnījās arī divu tiesu izpildītāju un Tieslietu ministrijas Tiesu izpildītāju departamenta direktora vietnieka tiesāšana saistībā ar akciju sabiedrības RAF īpašuma prettiesisku realizāciju.

2.4. tabula.

Pirmajā instancē tiesātās valsts amatpersonas pēc amata 2005. gadā (iekavās – spēkā stājušies nolēmumi)

Institūcijas/amatpersonas	Tiesāto skaits	T. sk. attaisnotas	T. sk. notiesātas	T. sk. reāla brīvības atņemšana	Trūkst datu vai nav rezultāta
Valsts policija	43	4 (4)	33 (33)	3 (3)	6
Muita	14	1 (1)	13 (6)	1	
Valsts ieņēmumu dienests	4		4 (3)	1	
Valsts robezsardze	9	1 (1)	8 (7)*		
Prokurori	2		1 (1)		1*
Tiesu izpildītāji	3		3 (3)	1 (1)	
Drošības policija	2		1 (1)		
NBS virsnieks	1		1 (1)		
Iekšlietu ministrijas valsts uzņēmuma direktors	1				1
BO VAS "Latvijas Jūras administrācija" direktors	1		1 (1)		
Tieslietu ministrija	1		1 (1)		
Naturalizācijas pārvalde	4		4 ****		
Medicīniskās aprūpes un darbības kvalitātes kontroles inspekciju	2	2 (2)			
Mežniecība	1	1 (1)			
Pagasta padomes priekšsēdētāji	2	1	1		
Pašvaldības amatpersonas	3		3 (1)		
Pašvaldības policija	4		4 (4)		
Būvvalde	1	1 (1)			
Apsardzes firma	7	1 (1)	6 (6)		
LU amatpersona	1		1 (1)		
Arodgimnāzijas valdes priekšsēdētājs	1		1 (1)		
Bērnu nama direktore	1		1 (1)		
Nav zināms	2		2 (2)		

* Trūkst ziņu par sprieduma spēkā esamību attiecībā uz vienu amatpersonu.

**** Trūkst ziņu par sprieduma spēkā esamību attiecībā uz četrām amatpersonām.

2006. gadā tiesātās nosacīti nozīmīgākās valsts amatpersonas ir Veselības obligātās apdrošināšanas valsts aģentūras direktora vietnieks, Centrālās dzīvojamo māju privatizācijas komisijas priekšsēdētājs un uzņēmuma "Latvijas Onkoloģijas centrs" direktors. Tiesāts arī viens pagasta padomes priekšsēdētājs un divas tiesu izpildītājas, no kurām viena attaisnota.

2.5. tabula.

Pirmajā instancē tiesātās valsts amatpersonas pēc amata 2006. gadā (iekavās – spēkā stājušies nolēmumi)

Institūcijas/amatpersonas	Tiesāto skaits	T. sk. attaisnotas	T. sk. notiesātas	T. sk. reāla brīvības atņemšana	Trūkst datu vai nav rezultāta
Valsts policija	43	4 (4)	37 (26)	11 (3)	2
Muita	26	1 (1)	23 (23)		2
Valsts ieņēmumu dienests	1		1 (1)		
Valsts robežsardze	5		3 (3)	1 (1)	2
Tiesu izpildītāji	2	1 (1)	1 (1)		
Zemesgrāmatu nodaļas tiesnesis	1		1 (1)		
Aizsardzības ministrija	2		2 (2)		
Nacionālā aizsardzības akadēmija	1		1 (1)		
Centrālā dzīvojamo māju privatizācijas komisija	1		1 (1)		
Iekšlietu ministrijas Informācijas centrs	1		1		
Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests	4		4 (4)		
Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija	1		1		
BO VU "Latvijas Onkoloģijas centrs" direktors	1		1 (1)		
Veselības obligātās apdrošināšanas valsts aģentūra	1		1	1	
Satiksmes ministrija	1				1
Naturalizācijas pārvalde	1		1		
Pagasta padomes priekšsēdētājs	1		1 (1)		
Pašvaldības policija	3		3 (2)		
Lietuvas robežsardze	1		1 (1)		

Salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem 2007. gadā vairāk tiesātas pašvaldību amatpersonas. Tiesāti Siguldas un Ventspils domes priekšsēdētāji, no kuriem pirmais atzīts par vainīgu, bet otrais attaisnots. Par nozīmīgāko 2007. gadā ir atzīstama krimināllieta, kuras ietvaros notiesāja Jūrmalas domes deputātu un vēl divas personas sakarā ar kukuļošanu Jūrmalas mēra vēlēšanās. Saistībā ar vardarbību notiesāts arī kādas pašvaldības policijas pārvaldes priekšnieks, bet

par centieniem, ļaunprātīgi izmantojot dienesta stāvokli, izvairīties no atbildības par ceļu satiksmes negadījuma izraisīšanu, – Valsts policijas Ogres rajona policijas pārvaldes priekšnieks.

2.6. tabula.

Pirmajā instancē tiesātās valsts amatpersonas pēc amata 2007. gadā (iekavās – spēkā stājušies nolēmumi)

Institūcijas/amatpersonas	Tiesāto skaits	T. sk. attaisnotas	T. sk. notiesātas	T. sk. reāla brīvības atņemšana	Trūkst datu vai nav rezultāta
Valsts policija	31	2 (2)	29 (17)*	12 (2)*	
Muita	6		6 (6)		
VID	7	1	6 (5)	1	
Valsts robežsardze	10	1*	9 (4)****	2**	
Tiesu izpildītāji	2	1 (1)	1 (1)		
Naturalizācijas pārvalde	1		1*	1*	
Valsts probācijas dienests	1		1	1	
Labklājības ministrija	1	1 (1)			
CSDD	3		3 (3)		
Pašvaldības priekšsēdētājs	5	3 (1)	2 (1)		
Pašvaldības deputāts	2		2	2	
Pašvaldības amatpersona	4	1	3***	2**	
Pašvaldības policija	3		3 (1)**	3**	
Pašvaldības uzņēmuma direktors	2		2 (1)		
Pašvaldības uzņēmuma amatpersona	2	2			
Nav zināms	3		3 (1)*		

* Trūkst ziņu par sprieduma spēkā esamību attiecībā uz vienu amatpersonu.

** Trūkst ziņu par sprieduma spēkā esamību attiecībā uz divām amatpersonām.

*** Trūkst ziņu par sprieduma spēkā esamību attiecībā uz trīs amatpersonām.

**** Trūkst ziņu par sprieduma spēkā esamību attiecībā uz piecām amatpersonām.

Kopumā nav vienkārši noteikt, vai četru gadu laikā iztiesātās korupcijas lietas kļūst nozīmīgākas. Tiesāto amatpersonu līmeni vai nodarījumu bīstamību ir gandrīz neiespējami savstarpēji samērot ar kādu vienu objektīvu kritēriju. Netiešs nodarījumu svarīguma rādītājs varētu būt tas, ka notiesātajām personām noteikts reālas brīvības atņemšanas sods. Šis rādītājs nav precīzs, jo, nosakot sodu, tiesas ņem vērā daudzus un dažādus apstākļus (turklāt dažādās tiesās varētu atšķirties caurmēra sodu bardzības prakse), taču tas noder kā ilustrācija tendencei. 2004.

gadā reālas brīvības atņemšanas sods noteikts 14 valsts amatpersonām, 2005. gadā – 6, 2006. gadā – 13, 2007. gadā – 24. Tātad, pēc pirmā acu uzmetiena, sodu prakse 2007. gadā kļuvusi bargāka, bet šīs iespējamās tendences cēloņi būtu vēl jāpēta padziļināti. 2.7. tabulā ir redzams apkopojums par nosacīti nozīmīgākajām valsts amatpersonu grupām un to tiesāšanas rezultātiem no 2004. līdz 2007. gadam.

2.7. tabula.

Nosacīti nozīmīgākās tiesātās valsts amatpersonas no 2004. līdz 2007. gadam (iekavās – spēkā stājušies nolēmumi)

Amatpersonas	Tiesāto skaits	T. sk. attaisnotas	T. sk. notiesātas	T. sk. reāla brīvības atņemšana	Trūkst datu vai nav rezultāta
Saeimas deputāti	2	1*	1 (1)		
Prokurori	4		3 (3)	2 (2)	1
Tiesu izpildītāji	9	2 (2)	7 (7)	2 (2)	
Pašvaldību priekšsēdētāji	9	4 (1)	5 (3)		
Pašvaldību deputāti	2		2	2	
Valsts/pašvaldību uzņēmumu vadītāji (izņemot izglītības un medicīnas jomu)	6	1 (1)	4 (3)		1
Izglītības/bērnu iestāžu vadītāji	4		4 (4)		
VID ģenerāldirektors un Galvenās muitas pārvaldes direktora vietnieks	2		2 (2)		
Latvijas Onkoloģijas centra direktors	1		1 (1)		
Latvijas Universitātes fakultātes prodekāns	1		1 (1)		
Centrālās dzīvojamo māju privatizācijas komisijas priekšsēdētājs**	1	1 (1)	1 (1)		
Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas vadītāja vietnieks	1		1		
Valsts vides inspekcijas priekšniece	1		1 (1)		
Veselības obligātās apdrošināšanas valsts aģentūras direktora vietnieks	1		1	1	
Zemesgrāmatu nodaļas tiesnesis	1		1 (1)		

* Trūkst ziņu par sprieduma spēkā esamību attiecībā uz vienu amatpersonu.

** Viena un tā pati persona divās krimināllietās.

2.8. tabulā redzamas institūcijas, kuru amatpersonas ir mēģināts piekukuļot. Visvairāk ir tādu krimināllietu par kukuļdošanu, kur personas mēģinājušas piekukuļot Valsts policijas darbiniekus. To skaitā ir ievērojams krimināllietu īpatsvars par kukuļdošanu saistībā ar ceļu satiksmes noteikumu pārkāpumiem – parasti, lai izvairītos no administratīvās atbildības, bet citkārt – arī no kriminālatbildības. Daļa šo krimināllietu ietver it kā ikdienišķu kukuļdošanu ceļu policistiem, un no tā ir redzams, ka šādi noziedzīgi nodarījumi nebūt nav brīvi no kriminālatbildības riska kukuļa devējam. Ņemtas vērā gan lietas, kurās spriedums stājies spēkā, gan lietas, kurās tas vēl nav noticis. Nav iekļautas tādas krimināllietas, kur līdz 2007. gada beigām pēdējais spriedums bijis attaisnojošs vai arī kur rezultātu neizdevās noskaidrot.

2.8. tabula.

Krimināllietas par kukuļdošanu – iecerēto saņēmēju – amatpersonu institūcijas

Institūcija	2004	2005	2006	2007
CSDD			1	4
Drošības policija				1
KNAB		1		
Muita			1	7
NBS		1		
Naturalizācijas pārvalde		1	1	1
Pilsētas domes deputāts				1
Pilsētas domes cita amatpersona				1
Prokurors	1	1		
Tiesnesis			1	
Tiesu izpildītājs				1
Valsts darbaspējas ekspertu ārstu komisija	1			
Valsts ieņēmumu dienests			1	1
VID Finanšu policijas pārvalde	2	2	2	
Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija			1	
Valsts policija (t. sk. saistībā ar pārkāpumiem ceļu satiksmē)	8 (4)	10 (7)	13 (7)	6 (5)
Valsts probācijas dienests			1	1
Valsts robežsardze		1	1	3
Kopā	12	17	23	27

Neraugoties uz it kā visai lielo krimināllietu skaitu par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar korupciju, kukuļdošanas apkarošana, ciktāl tā atspoguļota tiesu nolēmumos, skar pārsvarā diezgan neliela apjoma negodīgus darījumus. Tā no 166 krimināllietām par kukuļdošanu tikai 38 lietās kukuļu kopējais apjoms pārsniedz Ls 1000. Procentuāli pa gadiem šo krimināllietu, kurās figurē relatīvi

lieli kukuļu apjomi, īpatsvars bija 27% – 2004. gadā, 32,5% – 2005. gadā, 9% – 2006. gadā un 25% – 2007. gadā (izskatīšanas gads pirmajā instancē).

Tas nenozīmē, ka iztiesātās lietas ir nesvarīgas, tomēr apjomīgākos korupcijas darījumus tās gandrīz neietver. 2.9. tabulā ir parādīts kukuļu apjomu sadalījums pa gadiem, kuros krimināllietā pirmo reizi taisīts spriedums. Gluži kā 2.8. tabulā ņemtas vērā gan lietas, kurās spriedums stājies spēkā, gan lietas, kurās tas vēl nav noticis. Nav iekļautas tādas krimināllietas, kur līdz 2007. gada beigām pēdējais spriedums bijis attaisnojošs vai arī kur rezultātu neizdevās noskaidrot.

2.9. tabula.

Kukuļu apjomi (saskaitot visus vienā krimināllietā faktiski dotos vai ņemtus kukuļus)

Kukuļa apjoms	Krimināllietu skaits 2004	Krimināllietu skaits 2005	Krimināllietu skaits 2006	Krimināllietu skaits 2007
Ls 0–5		3	4	4
Ls 6–10	2		6	
Ls 11–20	4	5	7	4
Ls 21–30			1	1
Ls 31–40	3*		1***	3
Ls 41–50		2	1	
Ls 51–100	4	4	4	4
Ls 101–200	3	3	2	7
Ls 201–300	2		7	4
Ls 301–400		2	2	3
Ls 401–500	1	1	5	2
Ls 501–1000	8	7**	1	1
Ls 1001–2000	4	5	1	3
Ls 2001–3000	1	4		3
Ls 3001–4000	2		1	1
Ls 4001–5000				
Ls 5001–10 000	2	2	1	1
Ls 10 001–11 000				
Ls 11 001–12 000				
Ls 12 001–13 000				1
Ls 13 001–14 000				
Ls 14 001–15 000				1
Ls 15 001–20 000				1
Ls 20 001–25 000	1	1		
Ls 25 001–30 000				
Virš Ls 30 000		1 (Ls 45000)	1 (Ls 33629)	
Kopā krimināllietas	37	40	45	44

* (kukulis – mobilā telefona kartes) ** (vienā kukulī ietverta konjaka pudele) *** (viens kukulis – gredzens)

¹ Valts Kalniņš 2003. gadā Latvijas Universitātē ieguvis politoloģijas doktora grādu. No 1994. līdz 1997. gadam studējis politikas zinātni arī Oslo Universitātē Norvēģijā. Kopš 1998. gada nodarbojas ar korupcijas pētījumiem Latvijas Ārpolitikas institūtā un kopš 2003. gada Sabiedriskās politikas centrā PROVIDUS. Viņš ir autors grāmatām *Tiesu vara un korupcija* (2001), *Korupcijas novēršanas politika Latvijā: problēmas un izredzes* (2002), *Parlamentārā lobēšana starp pilsoņa tiesībām un korupciju* (2005).

3. Institucionāli šķēršļi godīgai politikai Latvijā

Iveta Kažoka¹

2007. gads Latvijas politikā bija īpašs. Iepriekšējā rudenī notikušās Saeimas vēlēšanas ļāva pie varas palikt tām pašām partijām, kas valdībā bija pirms tam. Latvijas pilsoņi izvēlējās balsot par šīm partijām, kaut gan dažas no tām bija iesaistītas 2006. gada lielākajā politiskajā skandālā par balsu pirkšanu Jūrmalas domes priekšsēdētāja vēlēšanās, turklāt par spīti ciniskajai Saeimas priekšvēlēšanu kampaņai, kurā, kā vēlāk atzina Augstākā tiesa², tika pārkāpts likums.

Šāds iznākums pārlicināja valdošās koalīcijas partiju eliti, ka partijas darbam starp vēlēšanām ir maza nozīme, it sevišķi, – pretkorupcijas un tiesiskuma jomā. Tik ilgi, kamēr vēlēšanu kampaņā ir atļauts izmantot politisko reklāmu, kas pārorientēs vēlētāju uzmanību partijai vajadzīgajā virzienā, vecās elites palikšana pie varas ir teju vai garantēta.

Ja vispār ir iespējams raksturot valdošās koalīcijas partiju vienojošu ideoloģiju, tad par tādu kļuva vienota un ļoti tieša nostāšanās pret principos un vērtībās balstītu politiku, pretestība pret korupcijas novēršanas iniciatīvām, kā arī ne tikai politiskā, bet arī visa sabiedriskā spektra iedalīšana “uzvarētājos” un “zaudētājos”. 9. Saeimas valdības partiju elite sevi, protams, pieskaitīja pie “uzvarētājiem”, kuriem vēlēšanas devušas mandātu darīt visu, tajā skaitā pārstāt uzturēt pat ilūziju, ka politikai vajadzētu tiekties būt atvērta, principos balstītai, iekļaujošai, vai ka politiķiem būtu jārūpējas par sabiedrisko labumu, nevis par savām personīgajām interesēm.

2007. gada nogalē notikušie sabiedrības protesti bija signāls, ka politiskā cinisma robežas, pat ja tās iepriekš nebija skaidri iezīmētas, tomēr pastāv un ka valdošās partijas tās ir pārkāpušas. Pēc tam, kad valdošā koalīcija juridiski ļoti apšaubāmā ceļā centās izrēķināties ar Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja priekšnieku,³ pacietība sāka zust arī Latvijas kopumā mazaktīvajai pilsoniskajai sabiedrībai, kas pirmo reizi izgāja ielās, lai protestētu pret politiķu cinismu. Reaģējot uz protestiem, valdība atkāpās.

Taču, mēģinot ar šodienas acīm atrast atšķirību starp Aigara Kalviša valdību un to nomainījušo Ivara Godmaņa valdību, kurā strādā atkal tās pašas partijas, šķiet, ka pārmaiņas nav lielas. Piemēram, tas, kas Kalviša laikā tika darīts ar brutālu atklātību, Godmaņa valdības pirmajās nedēļās tika maskēts zem politiskās piedienības plīvura. Piemēram, ja Kalvītis pat nemēģināja uzzināt sabiedrisko organizāciju viedokli, izstrādājot valdības deklarāciju, un tikai valdības rīcības plāna izveides laikā aicināja tās izteikt savu nostāju, tad Godmanis rīkojās citādi. Viņš publiski lūdza sabiedriskās organizācijas sūtīt savus priekšlikumus deklarācijas projektam un izveidoja no šīs iniciatīvas sabiedrisko attiecību akciju. Taču iesniegtie priekšlikumi tika ignorēti, jo tobrīd deklarācijas projekts jau bija gatavs, ar partijām saskaņots, un neviens patiesībā nebija domājis tajā ko būtisku mainīt.

Līdz 2008. gada janvāra beigām, divus mēnešus pēc Kalviša valdības aiziešanas, nekas principiāli svarīgs nebija noticis. Tas arī nav pārsteidzoši, jo sabiedrības vēlmes pēc godīgākas politikas netika ļoti skaidri un nepārprotami formulētas, tādēļ katrs varēja tās interpretēt pēc saviem ieskatiem. Nav pārsteigums, ka aizejošā/atnākošā elite sabiedrības prasības vēlējās izprast maksimāli šauri. Valdošo politiku interpretācijā adekvāts risinājums, sastopoties ar sabiedrības neapmierinātību, ietver divus komponentus: 1) personāliju nomaiņu, kas realitātē izpaudās tikai kā premjerministra un dažu ministru maiņa, pie varas paliekot tām pašām partijām; 2) lielāku atklātību lēmumu pieņemšanā, kas materializējās tikai vienā konkrētā iniciatīvā, – prasībā ministriem regulāri, pēc saraksta, atskaitīties Saeimas deputātiem.

Šādā veidā Latvijas politiskā elite banalizēja oktobra piketu nozīmi. Cilvēki, kas bija ieradušies, lai paustu savu sašutumu par varas cinismu, kā atbildi no politiķiem saņēma nevis pasākumu kompleksu, kas vērsts uz to, lai Latvijas valdībai/Saeimai būtu iespējams uzticēties, bet gan solījumu, ka ministri biežāk dosies uz Saeimu. Turklāt publiski formulēto sabiedrības prasību mazskaitlīgums un ļoti konkrētais raksturs (piemēram, par paplašinātām Ģenerālprokuratūras iespējām cīnīties ar ekonomiskiem noziegumiem, par KNAB neatkarību, par Saeimas ārkārtas vēlēšanām) ļāva valdošajai koalīcijai tās citu pēc citas neutralizēt, noniecinot to nozīmi un politisko/juridisko saprātīgumu.

Tā kā vienīgā redzamā pārmaiņa bija premjerministra nomaiņa, nav brīnums, ka šāda rīcība pastiprināja jau tā Latvijas sabiedrībai raksturīgās fatālās noskaņas, – proti, Latvijas politiskā kultūra ir tāda, kā tā ir, un darīt kaut ko, kas veicinātu politiķu atbildīgumu, godīgumu un demokrātisku darba stilu, nav iespējams.

Šā raksta mērķis ir parādīt, kur Latvijas politikā atrodas negodīgas politikas kanāli un kā tie būtu mazināmi. Neviens no raksta turpmākajā daļā identificētajām problēmām nav absolūti jauna, – taču daudzas no tām iepriekš nav apzinātas kā problēmas, pret kurām būtu iespējams cīnīties. Toties šie elementi tika skaidroti kā daļa no Latvijas politikas tradīcijas vai pat kā neizbēgamas demokrātiskas valsts iezīmes, līdz ar to apgrūtinot iespējas pat iedomāties tāda veida pārmaiņas, kas aizvērtu šos negodīgās politikas kanālus.

Necaurredzama, izslēdzoša svarīgu lēmumu pieņemšana

Lai gan formāli Saeimas un Ministru kabineta darba kārtība ir pieejama iepriekš, lai gan lielākā daļa šajās institūcijās pieņemamo lēmumu tiek publiskota, un nedēļas laikā pēc sēdes internetā tiek ievadīti sēžu protokoli, tomēr daudzi patiesi svarīgi un politiski pretrunīgi lēmumi tiek pieņemti īpašā kārtībā, maksimāli ilgi tos turot slepenībā un jautājumu izšķirot tikai ar koalīcijas partiju vienošanos.

Izteismīgs piemērs, kā Saeimā parādās dažkārt šķietami nelogiski priekšlikumi, kurus valdošā koalīcija vēlāk arī pieņem, ir atrodams 2007. gada skandalozākajā grāmatā “Tiesāšanās kā ķēķis.”

3.1. informācija. Likumdošanas process grāmatā “Tiesāšanās kā ķēķis”

Gūtups: Te, pie manis, zini, vakar ieskrēja Jānis Brazovskis. Un šodien zvana... Viņi tur iesnieguši kaut kādus grozījumus tajā likumā “Par akciju sabiedrībām”.

G.: Bet kāpēc tu kā jurists, piemēram?! ...Ja maksātnespējas procedūra bankām atrunāta likumā “Par komerciestādēm”! Kāpēc tad jāgroza likums “Par akciju sabiedrībām?”

Gūtups: Nē, tur par kapitalizāciju.

G.: Es zinu! Bet kāpēc to normu nevar ielikt speciālā vietā? Kur ir tā bankrota procedūras, un tieši tur paredzētas visas tās sanācijas! Es domāju, ka tas ir ļoti diletantisks lēmums. Likt lielajā likumā, ja ir speciāls normatīvais, kur visa šī procedūra ir ietverta. Uz komercbankām sanācijas laikā neattiecas tas, kam viņām vajadzētu būt... Nu, pozitīvais vai kaut kas cits. Nē! Nu, mēs atbalstīsim! Ja kas, mēs nebūsim pretim.

Gūtups: Nu tas tur saistīts ar “Rīgas komercbanku.”

G.: Jā! Bet es tikai vienkārši saku, ka tas ir kārtējais apstiprinājums... Piecus mēnešus šis process iet. Pēdējā brīdī! Valdība likumu “Par akciju sabiedrībām” pieņēma 81. panta kārtībā. Tas vienkārši apstiprina, ka tā *anstalte* šajā sfērā nav spējīga strādāt.

Gūtups: Nu jā! Par to es nekādi nevaru...

G.: Nē, nē! Nu labi, labi. Atbalstīsim.⁴

Atklātības trūkums MK un Saeimas darbā

Lai gan Saeimas un MK sēdes ir atklātas un to gala rezultāti (pieņemtie lēmumi) ir publiski pieejami, patiesais darbs kopumā tikai reti kad ir publisks. Tādēļ nav sarežģīti ļoti ātri “izbīdīt” projektus, par kuriem vēl dažas dienas iepriekš neviens nezināja.

Vairākus gadus strādājot nevalstiskajā sektorā, tajā skaitā saistībā ar likumdošanas jautājumiem, man visai bieži nācās sekot līdzi MK un Saeimas darba kārtībai un pētīt publiski pieejamos dokumentus, kas gandrīz visi parādās atklātībā tikai tad, kad lēmums jau pieņemts un diskutēt ir par vēlu.

Lielākā atklātības problēma Saeimā, – deputāti, Ministru kabinets un ministrijas visai bieži 2. vai 3. lasījumā iesniedz priekšlikumus izdarīt papildu grozījumus likumprojektā, par kuru Saeima jau ir balsojusi 1. lasījumā. Diemžēl šie priekšlikumi un Saeimas komisijas balsojums par tiem personai, kas nav bijusi klāt brīdī, kad tie tika skatīti komisijas sēdē, publiski ir pieejami tikai divas dienas pirms Saeimas plenārsēdes. Tad jau ir par vēlu ko iesākt, lai ārpus lēmumu pieņēmēju loka esošas personas viedoklis taptu ņemts vērā (nemaz nerunājot par gadījumiem, kad likumprojektam ir piešķirts steidzamības statuss un tas vispār publiski parādās tikai Saeimas plenārsēdes dienā). Ņemot vērā, ka informācija par komisijas sēdēm reizēm parādās internetā tikai dienu iepriekš, deputātam vai partijai, kas vēlas bez liela trokšņa pieņemt kādu pretrunīgu lēmumu, ir visai viegli to izdarīt.

Lai mazinātu atklātības problēmas Saeimas darbā, vajadzētu veikt vismaz šādus pasākumus:

- savlaicīgi (pirms atbildīgās komisijas sēdes) internetā publicēt iesniegtos priekšlikumus 2. un 3. lasījumam;
- stenogrammēt vai fiksēt audio ierakstā Saeimas komisiju diskusijas un publicēt visu komisiju sēžu protokolus;
- saeimas komisiju darba kārtības publiskot vismaz trīs dienas pirms attiecīgās komisijas sēdes;
- publiskot Saeimas darba grupu sēžu norises laikus.

Vēl sliktāka situācija ir Ministru kabinetā. Gan Ministru kabineta, gan Ministru kabineta komitejas darba kārtība mainās pat vēl izskatīšanas dienā, tādēļ tikai īpaši informēti cilvēki var zināt, kurā dienā kāds jautājums tiks apspriests. Par pieņemtajiem lēmumiem var uzzināt vienīgi tik daudz, cik tos atspoguļo ziņu aģentūras, jo sēdes protokols parādās pēc vairākām dienām, bet stenogrammu vai audio ierakstu nav vispār.

Uzskatāms pretrunīgu priekšlikumu piemērs, ko šādā veidā var steidzami “izbīdīt”, ir 2007. gadā izstrādātie grozījumi Aizsargjoslu likumā. Sākotnēji ar šo projektu nodarbojās Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija (RAPLM), kas vēlējās atbrīvot ostas no aizsargjoslu ierobežojumiem. Ministrija virzīja likumprojektu parastajā kārtībā, sākot ar izsludināšanu Valsts sekretāru sanāksmē, tad – veicot saskaņošanu ar citām institūcijām, sabiedriskajām organizācijām, un galu galā jau stipri mainīto projektu iesniedza Ministru kabinetam.⁵ Tā kā pati piedalījās saskaņošanas sapulcēs, liels bija mans pārsteigums, 2007. gada 9. oktobra MK darba kārtībā pamanot, ka līdzās RAPLM projektam kā papildus jautājums ir pievienots Satiksmes ministrijas virzīts projekts ar identisku saturu tam, kas bija RAPLM lietvedībā pirms saskaņošanas.⁶ Tikai pēc vairākām dienām,

atklātībā parādoties sēdes protokolam, oficiāli apstiprinājās, ka valdība bija izvēlējusies atbalstīt un virzīt uz Saeimu pēkšņi ievietoto Satiksmes ministrijas projektu.

Sekojojot līdzī MK darbam, nākas secināt, ka instruments, kas Ministru kabineta kārtības rullī ir minēts kā izņēmums –, proti, iespēja papildināt MK jau noteikto darba kārtību ar jauniem jautājumiem⁷, patiesībā nav nekāds izņēmums, bet gan vispārēja prakse, kas padara MK darbu necaurskatāmu. Tam, kādēļ kāds projekts tiek virzīts nevis parastā kārtībā, bet gan kā darba kārtības papildinājums, parasti nav publiska skaidrojuma. Rezultātā persona, kurai nav “iekšējas” informācijas par MK darba kārtību, to nevar iepriekš uzzināt.

MK darbu nav sarežģīti padarīt atklātu – šim nolūkam pietiktu tikai ar politisku gribu:

- maksimāli ierobežot iespējas papildināt MK un MKK darba kārtību sēdes dienā vai vienu dienu iepriekš;
- sēdes laikā atspoguļot MK pieņemtos lēmumus (atbalstīt projektu, to noraidīt vai atlikt), kā jau to dara Saeima;
- ierakstīt vai stenogrammēt MK un MKK sēdes.

Izvairīšanās no diskusijām par lēmumiem

Šī problēma ir cieši saistīta ar atklātības trūkumu, tomēr no atklātības jautājuma ir nošķirama. Saeimas kontekstā problēma nav tikai tas fakts, ka par priekšlikumiem, kuri iesniegti uz 3. lasījumu, ir grūti uzzināt. Tikpat liela, ja ne vēl lielāka, problēma ir tā, ka šādi priekšlikumi, kas dažkārt būtiski maina veselu nozari, vispār parādās un tiek atbalstīti bez pietiekamām diskusijām.

Lai gan ir vispārēji atzīts, ka uz 3. lasījumu konceptuāla rakstura priekšlikumus iesniegt nevajadzētu, Saeimas komisijas pēc savas izvēles var nolemt šo tradīciju ignorēt. Tā notika, piemēram, 2007. gada pavasarī, kad Saeima galīgajā lasījumā skatīja grozījumus Valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijas un privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšanas likumā. Daudziem uz šo lasījumu iesniegtajiem priekšlikumiem bija konceptuāls raksturs, piemēram, deputāta Kārļa Leiškalna piedāvājumam ļaut ar privatizācijas sertifikātiem aizvietot īpašuma kompensācijas sertifikātus arī attiecībā uz zemi Rīgā un Jūrmalā⁸,– kas izraisīja šo sertifikātu cenas strauju pieaugumu⁹,– bet netraucēja atbildīgajai komisijai šos priekšlikumus atbalstīt. Līdzīgi tika pieņemti bēdīgi slavenie 2005. gada grozījumi Azartspēju likumā.¹⁰ Satversmē paredzētā trīs lasījumu procedūra, kas domāta kā garants pienācīgai ideju izvērtēšanai, tādus gadījumos reducēta līdz jautājuma izlemšanai pēdējā lasījumā.

Šīs situācijas risinājums var būt tikai principa ievērošana, uz kuru bieži atsaucas paši deputāti, proti, – ierobežot Saeimas deputātu, MK un citu likumdošanas iniciatoru iespējas 3. lasījumam iesniegt tādus priekšlikumus, kuriem ir konceptuāls raksturs.

Ministru kabinetā situācija savā ziņā ir pat vēl sliktāka, ko apstiprināja arī iepriekšējā sadaļā minētais piemērs par Aizsargjoslu likumu. Izrādās, ka pat tad, ja ir veikta visa garā likumprojekta saskaņošanas procedūra un jautājums jau ir nokļuvis līdz MK darba kārtībai, valdošā koalīcija var pēkšņi vienoties par citu risinājumu un uzreiz, izmantojot ārkārtas procedūras, nobalsot par alternatīvu projektu.

Iemesli, kas liek Ministru kabinetam izšķirties par “pilno” likumprojekta apspriešanas variantu, sākot ar izsludināšanu Valsts sekretāru sanāksmē, vai arī par “saīsināto”, nav konsekventi. Ne vienmēr noteicošais ir jautājuma svarīgums, – bieži vien pat ļoti nozīmīgi jautājumi tiek risināti ārkārtas kārtībā. Ne katru reizi MK izvēli var izskaidrot arī ar jautājuma steidzamību.

Šeit atkal ir vietā visai tipisks piemērs no 2007. gada. Pēc A. Kalvīša neveiksmīgā mēģinājuma atbrīvoties no KNAB priekšnieka A. Loskutova MK un Saeima beidzot atklāja, ka nav izdoti MK noteikumi par to, kā izvērtējama KNAB priekšnieka atbilstība amatam. Saeima uzdeva Ministru kabinetam attiecīgos grozījumus izstrādāt nez kāpēc mēneša laikā (tajā pašā laikā citi vajadzīgi normatīvo aktu projekti, piemēram, par ziņotāju tiesību aizsardzības sistēmas uzlabošanu¹¹ vai par KNAB darbinieku disciplinārtbildību, joprojām ir iestrēguši Ministru kabineta saskaņošanas procesos). Premjera birojs pat necentās veikt pilnu saskaņošanas procedūru, tā vietā uzrakstot šo KNAB neatkarībai tik svarīgo noteikumu projektu pēc sava redzējuma un vienkārši iekļaujot to kabineta darba kārtībā. Protams, projekta pilnvērtīga apspriešana nebija iespējama. Turklāt vēl attiecīgās sēdes darba materiālos projekta tekstā ir teikts, ka vērtēšanu veiks divi politiķi, ģenerālprokurors, Satversmes aizsardzības biroja priekšnieks, tiesībsargs un Drošības policijas priekšnieks,¹² un tikai pēc nedēļas, izlasot MK sēdes protokolu, bija iespējams uzzināt, ka valdība nolēmusi tiesībsargu izsvītrot,¹³ tā pastiprinot komisijas politiskumu.

Ir daudz gadījumu, kad Ministru kabineta darba kārtībā vēl sēdes laikā parādās projekti, par kuriem iepriekš ziņas bijušas ļoti skopas (vai to nav bijis vispār), bet kuri saturiski ir ļoti nozīmīgi. Šī prakse gan degradē MK darba kvalitāti (jo projekti netiek izvērtēti tikpat kvalitatīvi kā citi, tiek apieta saskaņošanas procedūra), gan par nevajadzīgu formalitāti padara prasību konsultēties ar nevalstisko sektoru vai izstrādāt kvalitatīvas projektu anotācijas. Diez vai šo problēmu var atrisināt citādi, kā ļoti skaidri pasakot, kādiem jābūt kritērijiem, lai MK būtu tiesīgs skatīt projektu ārpus parastās saskaņošanas sistēmas, un šos kritērijus arī ievērojot.

Tātad būtu:

- skaidrāk jānosaka kritēriji priekšlikumiem, kurus Saeimā var iesniegt un izskatīt likumprojekta galīgajā lasījumā. Piemēram, jāatjauno aizliegums iesniegt priekšlikumus, kuriem ir konceptuāls raksturs;
- jāformulē kritēriji tiem gadījumiem, kad ir pieļaujams Ministru kabinetā izskatīt likumprojektu, kuram nav veikta parastā saskaņošanas procedūra.

Atsvara mehānismu nepietiekamība

Ar atklātību un diskusijām par lēmumu projektiem pašām par sevi nepietiek, lai novērstu negodprātīgu valdošās koalīcijas rīcību, ja to nepapildina citi ietekmīgi valdības darba kontroles instrumenti. No tiem paši svarīgākie ir pilsoņu pilnvērtīga iesaiste lēmumu pieņemšanas procesos, plašas pilsoniskās brīvības, it sevišķi attiecībā uz valdības darba kritiku, kā arī efektīva opozīcija.

Iedzīvotāju iesaistīšana un sabiedrības līdzdalība

Diemžēl situācijā, kad valdošā koalīcija valstī vai kādā pašvaldībā ir nolēmusi darboties tikai savās šaurajās interesēs un nevis sabiedrības interesēs, ir ļoti maz iespēju šādu rīcību apturēt vēl pirms nākamajām vēlēšanām.

Lai gan Satversme paredz vairākus tiešās demokrātijas instrumentus – piemēram, iespēju iesniegt pilsoņu izstrādātu likumprojektu, balsot par Valsts prezidenta apturētu likumprojektu, piedalīties prezidenta ierosinātā referendumā par Saeimas atlaišanu, kopumā šo instrumentu pielietojums ir samērā ierobežots. Latvijas pilsoņi ne visai aktīvi mēdz parakstīties par likumprojektiem, un notariāli apliecinātu parakstu vākšanas organizēšana ir dārga. Tādēļ būtu jādomā par iespējām ļaut pilsoņiem ne tikai piedalīties vēlēšanās, izmantojot e-tehnoloģijas, bet arī šādā veidā organizēt parakstu vākšanas referendumiem.

Nozīmīgs Latvijas vietējās demokrātijas trūkums ir tas, ka iedzīvotājiem patlaban nav iespējas izteikt pašvaldībai saistošu viedokli par svarīgiem lokāla rakstura jautājumiem. Tiesiskais regulējums paredz referendumus tikai visas valsts, nevis pašvaldību līmenī. Tādēļ likumos būtu jāievieš iespēja rīkot nobalsošanas un iesniegt iedzīvotāju izstrādātas iniciatīvas arī pašvaldībās.

Sabiedrisko organizāciju pašreizējās iespējas piedalīties valsts vai pašvaldību lēmumu pieņemšanā ir samērā nelielas. Lai gan Ministru kabineta līmenī no likumprojekta izstrādātājiem tiek prasīta atskaite par konsultācijām ar nevalstiskajām organizācijām, tā aizvien ir formāla prasība, – par nekonsultēšanos nedraud nekādas sankcijas. Iespējams, ka tādēļ šajā anotācijas ailītē lielākoties parādās ieraksts “konsultācijas nav notikušas”. Turklāt, kā bija redzams jau vairākkārt pieminētajā gadījumā ar Aizsargjoslu likumu, nekas nekavē Ministru kabinetu pēc projekta saskaņošanas, pieņemt pavisam citu tā variantu.

Arī pašvaldību līmenī ar likumu noteiktie pašvaldības pienākumi attiecībā uz sabiedriskajām organizācijām ir šauri, – obligāta sabiedrības iesaiste pašvaldības lēmumu pieņemšanā ir minēta likumā tikai pašvaldības teritorijas plānošanas un administratīvās teritorijas robežas grozīšanas kontekstā. Turklāt šie apspriešanas rezultāti nav deputātiem saistoši, un tas nozīmē, ka tikai no viņu godaprāta ir atkarīgs, vai iedzīvotāju viedoklis tiek ņemts vērā. 2006. un 2007. gada notikumi ar Jūrmalas attīstības plāna grozījumiem apliecināja, ka, lai gan valstīs ar senām demokrātijas tradīcijām pašvaldību amatpersonas pašas meklē aizvien jaunas iespējas sadarboties ar iedzīvotājiem¹⁴, toties Latvijā ir teju vai pretējā tendence: iedzīvotāji tiek turēti maksimālā attālumā no politiskiem lēmumiem.

Nevalstisko organizāciju iesaistīšanas problēma drīzāk ir jautājums par attieksmi, nevis par jauniem grozījumiem likumā. Taču, ja, teiksim, ministrijām vai pašvaldībām būtu pienākums reizi divos mēnešos rīkot tikšanos ar attiecīgo nozaru/teritoriju NVO pārstāvjiem, tad, iespējams, valsts un pašvaldības amatpersonas nevarētu tik viegli ignorēt sabiedrisko sektoru.

Tātad būtu:

- jāpaplašina referendumu organizēšanas iespējas, ļaujot vākt tam nepieciešamos parakstus ar e-tehnoloģiju palīdzību;
- likumā jāparedz iespēja rīkot lokāla rakstura referendumus par pašvaldībai svarīgiem jautājumiem. Pašvaldību iedzīvotājiem jāpiešķir arī iespēja iesniegt likumdošanas iniciatīvas līdzīgi kā tas ir nacionālā līmenī, kur šādas tiesības ir 1/10 Latvijas balsstiesīgo pilsoņu;
- ministru kabinetā izskatāmo projektu anotācijā jānorāda ne tikai tas, vai konsultācijas ar sabiedriskajām organizācijām ir notikušas, bet arī (gadījumā, ja tādu nebija) jāpaskaidro iemesli – kādēļ;
- balstoties uz citu valstu pieredzi, Latvijas valsts un pašvaldību darbā jāsāk iedzīvināt inovatīvus paņēmienus, lai palielinātu iedzīvotāju iesaisti politikas plānošanā un lēmumu pieņemšanā.

Nav dziļi iesakņojusies vārda un pulcēšanās brīvība

Arī negodīgas politikas atmaskošana vai publisks protests var būt atsvars politiķu negodprātīgai rīcībai. Šī pieeja var veiksmīgi darboties tikai tad, ja konkrētajā sabiedrībā ir garantēta vārda un pulcēšanās brīvība. Tomēr Latvijā vēl nav nostiprinājusies vienota izpratne par to, kad valsts iejaukšanās šajās brīvībās nav pieļaujama, ko apstiprina divas epizodes.

2005. gada nogalē, pieņemot grozījumus Sapulču un gājienu likumā, valdošā koalīcija ignorēja visus opozīcijas iebildumus un pieņēma ļoti stingrus pulcēšanās brīvības ierobežojumus.¹⁵ Gadu vēlāk Satversmes tiesa šos ierobežojumus atcēla. Ja Saeimas pieņemtie ierobežojumi arvien būtu spēkā, 2007. gada oktobra pikets pie Saeimas būtu jāpiesaka divas nedēļas iepriekš, turklāt tas varētu notikt ne tuvāk par 50 metriem no Saeimas ēkas. Taču joprojām ir samērā sarežģīti īsā laikā atbilstoši visām likumā noteiktajām formalitātēm pieteikt piketu vai sapulci.

2007. gadā tiesa piesprieda Rucavas pašvaldības deputātiem no savas kabatas atlīdzināt pašvaldībai nodarītos zaudējumus.¹⁶ Acīmredzot zināams šo precedentu, kāda uzņēmuma pārstāvis, lobējot uzņēmumam izdevīgu siltumenerģijas variantu Rēzeknes pašvaldībā, savas runas laikā bija norādījis, ka deputāti ir atbildīgi par domes pieņemtajiem lēmumiem. Proti, ja tiktu veikta zaudējumu piedziņa, viņi varētu šķirties no sava personīgā īpašuma. Rēzeknes dome šādu rīcību interpretēja kā draudus un vērsās Drošības policijā, kas uzsāka krimināl-

procesu.¹⁷ Šāda notikumu attīstība, kad par atsauci uz likumā noteiktiem atbildības principiem ir ierosināts kriminālprocess, norāda, ka valsts iestādes vēl neapzinās demokrātiskā valstī pieņemtās vārda brīvības robežas. Vēršanās ar sūdzību Drošības policijā par likumā noteiktās atbildības atgādināšanu un kriminālprocesa uzsākšana var iebiedēt daudzus, kas vēlētos savas pašvaldības deputātiem atgādināt Rucavas piemēru.

Opozīcijas iespējas

Katrā parlamentārā valstī liela daļa atbildības par varas partiju negodprātīgas rīcības kontroli un “izgaismošanu” gulstas uz opozīcijas partijām. Latvijā opozīcijas spēki šo funkciju veic visai vāji vairāku iemeslu dēļ, – gan tādēļ, ka opozīcija ir sadrumstalota pēc etniskā kritērija, gan arī tādēļ, ka “latviešu” partijām ir motivācija nesabojāt attiecības ar valdošajiem. Proti, pastāv potenciāla iespēja kaut kad pašām iesaistīties koalīcijā ar kritizējamām partijām. Tāpēc ir maz ticams, ka viena partija citai pārmetīs ko tādu, kas to attiecībās “nodedzinātu visus tiltus”. Ļoti nozīmīgi ir arī finansiālie aspekti, – Latvijas opozīcijas partijām nav tādu resursu, lai kvalitatīvi veiktu varas partiju kontroli un alternatīvu priekšlikumu izstrādi.¹⁸ Partijai nonākot opozīcijā, tās ienākumiem ir tendence samazināties.

Latvijas opozīcijas partijām arī objektīvi ir mazāk iespēju nekā varētu būt. Piemēram, opozīcijai ir visai maza motivācija izstrādāt savus likumprojektus. Ir labi zināms, ka šie likumprojekti nenonāks pat līdz pirmajam lasījumam, kad par tiem varētu notikt konceptuāla diskusija. Saeimas kārtības rullis paredz, ka vairākums šādus projektus var pat nenodot komisijām. Tātad Latvijas opozīcijas partijām ir visai mazas iespējas plenārsēdes laikā rosināt diskusiju par savām prioritātēm, veicinot ideju cīņu ar varas partijām.

Saeimas kārtības rullī ir arī citas normas, kas būtībā padara opozīciju teju vai bezspēcīgu, piemēram, ļoti vēlie termiņi, kādos deputātiem ir jāsaņem steidzami dokumenti, nedod opozīcijas pārstāvjiem laiku ar tiem pietiekami iepazīties. Steidzami likumprojekti vēl divas dienas pirms Saeimas plenārsēdes var nebūt izskatīti atbildīgajās komisijās. Kārtības rullis dod iespēju noteikt ļoti īsus priekšlikumu iesniegšanas termiņus un pieņemt likumprojektu vienas dienas laikā, noturot šajā dienā vairākas sēdes. Piemēram, tik svarīgs dokuments kā likumprojekts “Par Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību” tika nodots komisijām, pieņemts 1. lasījumā un steidzamības kārtībā arī 2. lasījumā vienā dienā, 2005. gada 26. maijā.¹⁹ Turklāt nekas netraucē valdošajiem deputātiem saīsināt laiku debatēm, ko vēlētos izmantot opozīcijas pārstāvji.

Arī opozīcijas loma ir tiklab likumā noteikto procedūru, kā arī politisko tradīciju jautājums, taču opozīcijas iespējas varētu paplašināt šādi:

- piešķirt partijām garantētu valsts finansējumu, kas nodrošinātu opozīcijas partiju pilnvērtīgu darbu laikā, kad samazinās saņemto privāto ziedojumu apjoms;

- pārskatīt Saeimas kārtības ruļļa normas, paplašinot diskusiju iespējas Saeimas plenārsēdēs (piemēram, ļaujot organizēt diskusijas pēc būtības arī par Saeimai nododamiem likumprojektiem pirms 1. lasījuma).

Pārvaldes sistēmas īpatnības kā priekšnoteikums negodīgai politikai

Latvijas politikā ir vairāki strukturāli un institucionāli elementi, kas paši par sevi stimulē negodīgu rīcību politikā. Piemēram, pārāk liela brīvība, sadalot budžeta līdzekļus, var likt politiķim aizdomāties par iespēju šādā veidā nelegitīmi palielināt savu ietekmi un pārvēlēšanas iespējas. Savukārt kritēriju trūkums, ieceļot augstas valsts amatpersonas, var motivēt partiju šos amatus aizpildīt pēc partejiskiem, nevis profesionāliem kritērijiem u. tml. Šajā sadaļā analizētie priekšnoteikumi rada kārdinājumu pārkāpt legītīmas varas robežas ikvienai partijai vai politiķim, kas nonācis pie varas.

Budžeta naudas sadale partijai lojālām pašvaldībām vai organizācijām

Apskatot pēdējo Saeimas sasaukumu sēžu stenogrammas, rodas iespaids, ka nodokļu maksātāju naudas sadale par labu partijai vai deputātam “tuvām” pašvaldībām vai sabiedriskajām organizācijām (piemēram, korjiem) tiek uzskatīta par pozīcijas partiju neatņemamu un legītīmu tiesību. Gandrīz visos gadījumos koalīcijas partiju iegribas Saeima akceptē (tiesa, noteiktas summas apmērā), bet opozīcijas priekšlikumus, – lielākoties noraida.

Tieši tā notika arī pēdējā budžeta sadalē – 2007. gada novembrī.²⁰ No Valsts reģionālās attīstības aģentūras izraudzītajiem 108 pašvaldību investīciju projektiem Saeima pēc neskaidriem kritērijiem atbalstīja tikai 53, taču atvēlēja līdzekļus 118 jauniem investīciju projektiem. Par šādas sadales patiesajiem iemesliem ļoti atklāti runāja valdošās koalīcijas pārstāvji, piemēram, Māris Kučinskis (Tautas partija).

3.2. informācija.

Saeimas deputāts M. Kučinskis par budžeta finansējuma sadali pašvaldībām

“...Esot spēkā pašreizējai kārtībai, visvairāk cieš tās pašvaldības, kurām nav savu pārstāvju parlamentā, kas būtu apmeklējuši doto pašvaldību un, zinot tās problēmas un aktualitātes, atbalstītu tām vissvarīgākos projektus,” teica Kučinskis. Šogad deputāti diezgan bieži izvēlējušies projektus nevis pēc to svarīguma, bet pēc “politiskiem” kritērijiem. Tāpēc vajadzētu izdarīt izmaiņas likumdošanā, lai samazinātu Saeimas deputātu iespējas ietekmēt atbalstāmo projektu izvēli. Lielos investīciju projektus būtu

jāizvēlas saskaņā ar NAP vadlīnijām, tomēr zināmu līdzekļu daļu jāatvēl arī “politizētai” sadalei, kur deputāti varētu atbalstīt “savas” pašvaldības, uzskata Kučinskis, atzīstot, ka vislielākā problēma šajā jautājumā vienmēr būs tā, ka projektu ir vairāk nekā līdzekļu, ko iespējams tiem atvēlēt...”²¹

Šāda sadale ir veids, kā kvazilegālā veidā padarīt vēlētājus atkarīgus no deputātiem un nodrošināt pašvaldību atbalstu partijām. Šī pieeja nav taisnīga, – ne no valsts resursu racionālas izmantošanas viedokļa, ne attiecībā pret pašvaldībām, kas šo finansējumu nesaņem, ne arī pret opozīcijas partijām, kurām nav tādu resursu, ko piedāvāt pašvaldībām un to iedzīvotājiem apmaiņā pret atbalstu.

Vēl kāds šīs sistēmas nepieņemams efekts ir iespēja valdošajām partijām spēlēt “skaldi un valdi” politiku pret jau tā vājo Latvijas opozīciju. Piemēram, uzreiz pēc 9. Saeimas vēlēšanām valdošā koalīcija grozīja 2006. gada budžeta likumu, akceptējot Saskaņas centra deputātu priekšlikumus, bet noraidot Jaunā laika un PCTVL priekšlikumus.²² Šāda rīcība vēl vairāk mazina opozīcijas partijas motivāciju aktīvi kontrolēt valdības rīcību, jo tai saglabājas cerība pēc kāda laika pašai tikt uzskatītai par “lojālo opozīciju” un iegūt finansējumu savām pašvaldībām.

- No šīs naudas sadales sistēmas būtu jāatsakās, bez īpaši svarīgiem, iepriekš publiskotiem un apspriestiem iemesliem neatkāpjoties no tā valsts investīciju (budžeta finansējuma) sadalījuma, kuru pēc iepriekšējas izvērtēšanas ir ieteikuši nozaru speciālisti.²³

Manipulācijas ar valsts darbiniekiem

Vēl kāda problēma, par kuru jau runāts ilgāku laiku, ir valsts darbinieku visai svārstīgie un nenoteiktie atalgojuma, prēmēšanas, karjeras virzības un disciplinārās sodīšanas kritēriji, kas padara viņus manipulējamus. Vienlaikus joprojām nav pietiekamas tā saukto trauksmes cēlāju aizsardzības, kas mazinātu bailes ziņot atbildīgām institūcijām par, piemēram, augstākstāvošas amatpersona rīkojumu veikt nelikumīgu rīcību. Taču arī pašām augstākajām valsts civildienesta amatpersonām ir iemesls justies apdraudētām. Vienotu standartu trūkums, piemēram, attiecībā uz darbinieku prēmēšanu rada risku, ka pēc prēmiju piešķiršanas šīs amatpersonas tiks apsūdzētas nelikumīgā, izšķērdīgā vai valdības nostājām neatbilstošā rīcībā.

2007. gadā īpašas bažas radīja neskaidrības un atšķirīgi standarti saistībā ar valsts darbinieku disciplinārās sodīšanas priekšnoteikumiem un procedūrām. Sevišķi “skaļas” bija disciplinārlietas pret KNAB priekšnieku A. Loskutovu un Valsts kancelejas direktori G. Veismani.²⁴ Abos gadījumos disciplinārlietas ierosināšanas apstākļi un izmeklēšanas norise radīja iespaidu, ka pārbaude notiek nevis tāpēc, lai pārbaudītu faktus, bet gan, lai legītimētu jau iepriekš politiski pieņemtu lēmumu.

Vēl viens sistēmisks stimulš augstākajām civildienesta amatpersonām, it sevišķi iestāžu vadītājiem, nepretoties nelikumīgiem rīkojumiem ir bažas par iestādes budžetu, it īpaši, darbinieku atalgojumu. Normatīvie akti valsts darbiniekiem nosaka pietiekami lielas algu "šķēres", lai minimālais un maksimālais atalgojums par vienādu darbu dažādās iestādēs būtiski atšķirtos. Atalgojums var ievērojami atšķirties pat vienas ministrijas padotības iestādēm, un vismaz pašreiz nav garantijas, lai lielāku atalgojumu nepiešķirtu tai iestādei, kuras vadītājs ir "paklausīgāks."

Salīdzinoši pat sliktāka situācija ir pašvaldībās, kur politiskām amatpersonām ir vēl lielāka vara pār darbiniekiem un, tātad, arī vēl lielākas iespējas atlaist sev politiski nevēlamas personas un pieņemt darbā cilvēkus, balstoties uz patronāžas kritērijiem.

- Gan valsts, gan pašvaldību līmenī ir jāveic pasākumi, lai samazinātu patvaļīgas manipulācijas iespējas –, piemēram, jābūt ļoti skaidriem valsts darbinieku atalgošanas un prēmēšanas kritērijiem.
- Vajadzētu arī uzlabot to amatpersonu aizsardzību, kas ziņo par nelikumīgu vai neētisku rīcību savā iestādē – šobrīd attiecīgais likumprojekts ir "apstājies" Ministru kabinetā.²⁵

Neatkarīgo iestāžu atkarīgums

Jau vairākus gadus Ministru kabinetā un Saeimā ir iestrēdzis likumprojekts, kuram vajadzēja nostiprināt virknes tā saukto neatkarīgo iestāžu statusu un autonomiju no Ministru kabineta.²⁶ Šīs iestādes ir, piemēram, Centrālā vēlēšanu komisija, Latvijas Banka, Finanšu un kapitāla tirgus komisija, Nacionālā radio un televīzijas padome, Datu valsts inspekcija, Tiesībsarga birojs. Nav pilnībā saprotams, kādi apsvērumi liek politiķiem bremsēt šo institūciju statusa nostiprināšanu, taču 2007. gada notikumi vēlreiz apliecina, ka institūcijām, kas kontrolē arī ministru un valdības rīcību, jābūt maksimāli no tās neatkarīgām.

Pat Valsts kontroles, vienīgās autonomās iestādes, kuras statuss ir nostiprināts Satversmē, neatkarība ir trausla; piemēram, 8. Saeima bez nopietnām diskusijām nolēma saīsināt likumā noteikto valsts kontroliera darba termiņu no 7 uz 4 gadiem.²⁷

Pēdējo gadu notikumu mācības, manuprāt, bijušās šādas:

- Iespējām atcelt tādas institūcijas vadītāju, kas veic kontroli pār politiķu darbu, jābūt ļoti ierobežotām – vēlams tikai par likuma pārkāpumiem vai par darba kavējumiem, nevis, piemēram, pēc tik subjektīvi vērtējamajiem kritērijiem kā piemērotība amatam.²⁸
- Politiķiem nedrīkstētu būt disciplinārās sodīšanas funkciju pār tādu iestāžu vadītājiem, kas kontrolē viņu darbu.

- To iestāžu, kas kontrolē politiķus, vadītāju kandidātu sākotnējā atlase jāveic cilvēkiem, kas atrodas pēc iespējas tālu no partiju politikas. Šim principam būtu jāattiecas arī uz pārvēlēšanas gadījumiem. Tas nozīmētu, ka iestāžu vadītāju profesionālās spējas vērtētu dažādu nozaru lietpratēji, politiķu rokās paliktu tikai vara lietpratēju vērtējumu vai nu apstiprināt, vai uzdot meklēt citu kandidātu. Pretējā gadījumā iestādes vadītājs nevar būt pārliecināts, ka viņa darbs tiks vērtēts iespējami objektīvi un profesionāli, un var rasties motivācija nepilnvērtīgi veikt savus pienākumus, lai izvairītos no jebkādiem konfliktiem ar politiķiem.
- Ja daļa no iestādes funkcijām ir kontrolēt valsts pārvaldi, tad ir nekonstruktīvi likt šīs iestādes izstrādātos normatīvos aktus obligāti saskaņot ar visām ministrijām. Piemēram, diez vai bija reāli cerēt, ka Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja izstrādātos Interesu konflikta novēršanas likuma vai Valsts mantas iznomāšanas likuma projektus izdosies saskaņot ar visām ministrijām valsts pārvaldes iekšienē. Analogās situācijās parasti par iestādes darbību atbildīgajam ministram ir jāpārliecina savi kolēģi par projekta vajadzīgumu. A. Kalvītis, kas trīs gadus bija politiski atbildīgs par korupcijas novēršanas politiku, neuzskatīja par vajadzīgu cīnīties par KNAB izstrādātajiem projektiem, apliecinot to, ka birojam nav jēgas atrasties Ministru kabineta sistēmā.

Šis pārskats par negodīgas politikas priekšnoteikumiem Latvijā, protams, nav izsmēlošs. Šeit skartas tikai spilgtākās institucionālās nepilnības, kas visvieglāk "laiž cauri" korupciju un atvieglo negodprātīgu politiku rīcību. Ja Latvijas politiskā sistēma būtu veidojusies gadsimtiem ilgi, es teiktu, ka institucionāli slikti neregulētas lietas ir nieks, jo to atsver politiskā kultūra, kas nepieļauj politiķu negodīgu rīcību pat tad, ja likumā nav noteikts skaidrs tās aizliegums. Diemžēl 2007. gada notikumi pierāda, ka šāda politiskā kultūra Latvijā ir tikai tapšanas stadijā. Tādēļ, kamēr Latvijas sabiedrība vēl nav sākusi regulāri prasīt atbildību no politiķiem un politiķi joprojām izturas ciniski, ir jārunā par šīm it kā tehniskajām problēmām. Veiksmīgi atrasti risinājumi varbūt patraucēs īstenot plānus tiem, kas vēlas būt negodīgi, un dos lielākas iespējas tiem, kas vēlas uz principiem balstītu politiku. Svarīgi, lai šajā rakstā minētās problēmas vairs netiktu uztvertas kā normāla parādība politikā.

¹ Iveta Kažoka – ieguvusi sociālo zinātņu maģistra grādu tiesību zinātnē Latvijas Universitātē. Autorei ir arī bakalaura grāds politikas zinātnē. Kopš 2005. gada strādā Sabiedriskās politikas centrā PROVIDUS.

² Senāta Administratīvo lietu departamenta spriedums, 03.11.2006. Par 9. Saeimas vēlēšanu norises tiesiskumu, vēlēšanu procesā vērojamiem vispārējiem tiesību principiem un pamatu vēlēšanu atzīšanai par prettiesiskām.

³ Vairāk sk.: Kalniņš, V., Kažoka, I., Litvins, G. *Rullējot pāri Loskutovam un likumam. Diena*, 29.09.2007.

⁴ Brūklenis, J. *Tiesāšanās kā ķēķis. Advokāta Gūtupa "sakārtošanas" receptes. Apgāds Mantojums*. 2007, 173. lpp.

⁵ RAPLM saskaņotais likumprojekts "Grozījums Aizsargjoslu likumā" 2007. gada 9. oktobra redakcijā. <http://www.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=30293892&mode=mk&date=2007-10-09> Pēdējo reizi sk. 01.02.2008.

⁶ Satiksmes ministrijas iesniegtais likumprojekts "Grozījums Aizsargjoslu likumā". Projekts: TA-2725 <http://www.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=30312463&mode=mk&date=2007-10-09> Pēdējo reizi sk. 01.02.2008.

⁷ Ministru kabineta kārtības rullja 129. punkts: "Ja iesniedzējs komitejas sēdes darba kārtībā izņēmuma kārtā lūdz papildus iekļaut politikas dokumenta projektu vai tiesību akta projektu, tas jāiesniedz Valsts kancelejā ne vēlāk kā līdz iepriekšējās darbdienas plkst.10.00. Valsts kanceleja komitejas sēdes darba kārtībā papildus iekļautos projektus kopā ar precizēto darba kārtību nosūta visiem Ministru kabineta locekļiem un citām personām (saskaņā ar Valsts kancelejas direktora apstiprināto sarakstu) ne vēlāk kā līdz minētās darbdienas plkst.17.00."

⁸ Grozījumi Valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijas un privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšanas likumā (reģ. Nr. 160/Lp9), 57. priekšlikums, 3. lasījuma redakcijā. http://www.saeima.lv/saeima9/lasa?dd=LP0160_3 Pēdējo reizi sk. 01.02.2008.

⁹ *Pēc Saeimas lēmuma strauji kāpušas privatizācijas sertifikātu cenas.* www.DELEFI.lv 03.07.2007. <http://www.delfi.lv/archive/article.php?id=18359463> Pēdējo reizi sk. 01.02.2008.

¹⁰ Azartspēļu un izložu likums, 2. lasījuma redakcija, 89.–90. priekšlikums. http://www.saeima.lv/saeima8/lasa?dd=LP1419_2 Pēdējo reizi sk. 01.02.2008.

¹¹ 2004. gada 4. augustā ar MK rīkojumu Nr. 547 apstiprinātā Korupcijas novēršanas un apkarošanas valsts programma 2004.–2008. gadam paredzēja iesniegt MK normatīvos aktus par ziņotāju aizsardzības sistēmas uzlabošanu līdz 2006. gada novembrim, bet MK vēl līdz šai dienai nav tos apstiprinājis.

¹² Noteikumu projekts "Kārtība, kādā izveidojama komisija, lai izvērtētu iemeslus Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja priekšnieka atbrīvošanai no amata", TA-3240. <http://www.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=30319475&mode=mk&date=2007-11-27> Pēdējo reizi sk. 01.02.2008.

¹³ Latvijas Republikas Ministru kabineta sēdes protokols, Nr. 66, 27.11.2007. <http://www.mk.gov.lv/lv/mk/mksedes/saraksts/protokols/?protokols=2007-11-27> Pēdējo reizi sk. 01.02.2008.

¹⁴ Piemērs ir deliberatīvas pilsētplānošanas sapulces. 2003. gadā vairāk nekā 800 Filadelfijas iedzīvotāju tika iesaistīti 3 mēnešu ilgā publiskā dialogā par to, ko darīt ar pilsētas piekrastes teritorijām. Tika organizētas tikšanās ar ekspertiem un pašu iedzīvotāju apspriedes, lai dalītos domās par pilsētas nākotni. Par šo un citiem inovatīviem iedzīvotāju iesaistes mehānismiem var izlasīt grāmatā: Gastil, J., Levine, P. (eds.) *The Deliberative Democracy Handbook: Strategies for Effective Civic Engagement in the 21st Century*. Published by Jossey-Bass, 2005.

¹⁵ Grozījumi likumā "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem", priekšlikumi otrajam lasījumam. http://www.saeima.lv/saeima8/lasa?dd=LP1394_2 Pēdējo reizi sk. 01.02.2008.

¹⁶ *No Rucavas pagasta deputātiem piedzīs zaudējumus.* LETA, 07.12.2007.

¹⁷ *Sāk kriminālprocesu par Rēzeknes Domes deputātu viedokļa ietekmēšanu.* LETA, 22.10.2007.

¹⁸ Par šo jautājumu plašāk sk. Kažoka, I., Valeckis, M. *Maksa par demokrātiju: vai partijas jāfinansē no valsts budžeta?* Publicēts portālā [politika.lv](http://www.politika.lv) 23.11.2007. <http://www.politika.lv/index.php?f=1210> Pēdējo reizi sk. 01.02.2008.

¹⁹ Sk. 2005. gada 26. maija Saeimas sēdes stenogrammu: http://www.saeima.lv/steno/2002_8/st_050526/st2605.htm Pēdējo reizi sk. 01.02.2008.

²⁰ Saeimas partiju priekšlikumus par izmaiņām budžeta likuma projektā var aplūkot šeit: Par valsts budžetu 2008. gadam. http://www.saeima.lv/saeima9/lasa?dd=LP0462_2 Pēdējo reizi sk. 01.02.2008.

²¹ *Saeima nepiešķir naudu aptuveni pusei ekspertu komisijas atbalstīto pašvaldību projektu.* www.DELEFI.lv 30.11.2007. <http://www.delfi.lv/archive/article.php?id=19658895> Pēdējo reizi sk. 01.02.2008.

²² Sk. diskusijas par budžeta grozījumiem, 19.10.2006. http://www.saeima.lv/steno/2002_8/st_061019/st1910.htm Pēdējo reizi sk. 01.02.2008.

²³ Sk. vairāk par šiem jautājumiem: Janova, K., Voika, I. *Deputāti kā viltus Ziemassvētku vecīši*. Portāls [politika.lv](http://www.politika.lv) 05.01.2006. <http://www.politika.lv/index.php?id=3334> Pēdējo reizi sk. 01.02.2008.

²⁴ Šajā gadījumā tika ierosināta disciplinārlieta par Valsts kancelejas 89. gadadienas pasākuma finansēšanu un Ziemassvētku dāvanu karšu iegāde visiem Valsts kancelejas darbiniekiem kopumā aptuveni Ls 25 000 apmērā.

²⁵ Sk. likumprojektu "Grozījumi likumā "Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā"" <http://www.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=30320624> Pēdējo reizi sk. 01.02.2008.

²⁶ Šā likumprojekta ("Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē") tekstu un anotāciju var lasīt MK interneta lapā <http://www.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=30233011&mode=mkk&date=2006-12-04> Pēdējo reizi sk. 01.02.2008.

²⁷ Likumprojekts "Grozījumi Valsts kontroles likumā" (reģ. nr. 973). http://www.saeima.lv/saeima8/lasa?dd=L0973_2 Pēdējo reizi sk. 01.02.2008.

²⁸ Par KNAB pretējs viedoklis šajā jautājumā ir Valtam Kalniņam. Sk. Kalniņš, V. *Kā izveidot "cilvēkdrošu" KNAB*. Portālā [politika.lv](http://www.politika.lv) 18.12.2007. <http://www.politika.lv/index.php?id=14910> Pēdējo reizi sk. 01.02.2008.

4. KNAB neatkarība: dažas problēmas un iespējamie risinājumi

Līga Stafeca'

Pēdējos divus gadus iezīmēja vairāki lieli politiskās korupcijas skandāli, kuru izmeklēšanā ir notikusi redzama attīstība, – kukuļošanas skandāls Jūrmalas mēra vēlēšanās, digitālās televīzijas krimināllieta, Ventspils mēra Aivara Lemberga iespējamo noziedzīgo nodarījumu šķetināšana. Šādas izmeklēšanas būtu liels pārbaudījums ikvienas tiesībaizsardzības iestādes politiskās neatkarības aizsargvalnim.

Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs pērn piedzīvoja piecu gadu darbības laikā nopietnāko pārbaudījumu savām aizsardzības pozīcijām pret politisku iejaukšanos. Mēģinājumi politizēt drošības iestāžu darbu, paredzot stingrāku politiskās kontroles mehānismu pār operatīvajām darbībām,² premjera publiski izteicieni par KNAB kā “vislielāko operatīvās informācijas tirgotāju”,³ visbeidzot – biroja priekšnieka atstādināšana ar premjera vienpersonisku lēmumu liecina, ka KNAB institucionālajā aizsardzībā pret politisku spiedienu ir daži nopietni pārrāvumi. Šajā rakstā pievērsīšos dažiem KNAB uzraudzības aspektiem un nepilnībām, kā arī iespējamiem to risinājumiem.

Politiskā neatkarība kā priekšnoteikums

Visai grūti iedomāties efektīvu pretkorupcijas iestādes darbu, ja to vada priekšnieks, kurš ir tieši pakļauts politiskai amatpersonai, kura savukārt veic uzraudzību un lemj par iestādes vadītāja prēmēšanu, atvaļinājumiem utt.⁴ Politiku ietekmi un interešu konfliktu, kas no šādas ietekmes izriet, nekad nebūs iespējams pilnībā novērst, taču amatpersonu pilnvarām un atskaitīšanās procedūrām jābūt orientētām uz profesionālu, nevis partijpolitisku darbību.

Neatkarība ir nepieciešama, lai nepakļautu iestādi ļaunprātīgas izmantošanas riskam, izrēķinoties ar politiskajiem oponentiem, un lai nodrošinātu objektīvu un efektīvu korupcijas apkarošanu. Nepietiekama neatkarība nozīmē arī risku zaudēt sabiedrības uzticību, kas ir viens no būtiskiem efektīvas darbības

priekšnoteikumiem. Uzticība veicina sadarbību ar iedzīvotājiem, privātā un publiskā sektora pārstāvjiem, toties uzticības trūkums ne vien traucē darbu, bet arī rada grūtības saglabāt pretkorupciju politiskās darba kārtības uzmanības centrā.

Politisko partiju finansēšanas kontrole, izmeklēšanas darbības attiecībā pret augsti stāvošām valsts amatpersonām, partiju atbalstītājiem, uzņēmējiem, kas pietuvināti politiķiem, būtiski palielina ar iestādes uzraudzību saistītās likmes. Pretkorupcijas iestādes vājums no politiskās iejaukšanās viedokļa parādās brīžos, kad politiskajām amatpersonām ir tieša legāla iespēja ietekmēt iestādes darbu, piemēram, izraugoties vai atbrīvojot no amata vadītāju, vai veicot uzraudzību.⁵

Pretkorupcijas iestādes vadītāja iecelšana amatā. Pretkorupcijas iestādes neatkarība lielā mērā ir atkarīga no tā, cik neatkarīgs savā amatā ir tās vadītājs un kā tas nokļuvis šajā amatā. Kandidāta izvēlē noteicošajiem jābūt fiksētiem profesionalitātes kritērijiem un skaidrai izraudzīšanās kārtībai. Ja sabiedrībai nebūs saprotami motīvi, saskaņā ar kuriem kandidāts ir ievēlēts, pretkorupcijas iestādei būs visai grūti pildīt savas funkcijas. Politisko iejaukšanos mazina iestādes vadītāja izraudzīšanas process, kurā iesaistīts plašāks dalībnieku loks un kurā panākts parlamenta konsenss.

Iestādes vadītāja atbrīvošana no amata. Lai izvairītos no iestādes darba apziņātas traucēšanas, piemēram, politisko manipulāciju ceļā panāktas vadītāja nomainas vai neskaitāmām vāji pamatotām disciplinārlietām, normatīvajos aktos jāparedz nosacījumi un kārtība, kādā vadītājs uzņemas atbildību par savas iestādes darbību. Atbrīvošanas procedūrai, līdzīgi kā iecelšanai amatā, jānotiek saskaņā ar skaidru kārtību un profesionāliem principiem.

Iestādes darbības uzraudzības mehānisms. Pretkorupcijas iestādes aizsardzība no izpildvaras neadekvātas iejaukšanās neizslēdz regulāru uzraudzību vispār. Uzraudzība ir nepieciešama ne vien, lai saglabātu sabiedrības uzticību, bet arī lai nodrošinātu pašas iestādes profesionalitāti un noturību pret korupciju.⁶ Atskaitīšanās mehānismi ir dažādi – atkarībā no politiskās sistēmas un pretkorupcijas iestādes vietas institūciju hierarhijā. Parasti ir vēlams, lai pretkorupcijas iestādes atskaitītos likumdevējam, nevis izpildvarai, kuras ietvaros tās pašas darbojas. Iestādes regulāriem ziņojumiem jābūt pieejamiem arī plašākai sabiedrībai.

KNAB politiskās neatkarības garantijas

KNAB priekšnieka iecelšana amatā

Pašreizējā KNAB priekšnieka amatā nonākšanas vēsture ieilga gandrīz divus gadus. Labākā kandidāta meklēšanai tika organizēti pieci konkursi, līdz par biroja vadītāju 2004. gada 27. maijā ievēlēja Alekseju Loskutovu.⁷ Kā viņš atzinās pēc savas atstādināšanas 2007. gada septembrī, nokļūšana šajā amatā bijusi iespējama, tikai iegūstot Andra Šķēles un Aivara Lemberga akceptu, ar kuriem pirms

ievēlēšanas viņš esot ticies.⁸ Tātad pat tik ļoti ieilgušie biroja vadītāja meklēšanas formālie ceļi tomēr nebija izšķiroši galīgajā izvēlē.

Vadītāju kandidātu izvirzīšana tā sauktajām autonomajām iestādēm Latvijā notiek dažādi. Valsts kontroliera, līdzīgi kā Latvijas Bankas prezidenta izraudzīšanās principā ir nodota valdošās koalīcijas rokās. Citādi ir ar Satversmes aizsardzības biroja vadītāju, Augstākās tiesas priekšsēdētāju un ģenerālprokuru, kad pirms likumdevēju apstiprinājuma kandidātus izvirza ar attiecīgo jomu saistīti profesionāļi.⁹

Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likums noteic, ka biroja priekšnieku ieceļ amatā uz pieciem gadiem un atbrīvo no amata Saeima pēc Ministru kabineta ieteikuma. Uz biroja priekšnieka amatu Ministru kabinets var izsludināt atklātu konkursu.¹⁰ Likuma norma nenodrošina, ka konkurss tiks sludināts ikreiz. Ja konkurss netiek sludināts, palielinās risks, ka amata pildītāju atradīs no politisko partiju cilvēkresursiem, balstoties uz politiskiem, nevis uz profesionāliem kritērijiem.¹¹ Tāpēc biroja priekšnieka izraudzīšanās procedūrā nebūtu jā saglabā tik plaša Ministru kabineta rīcības brīvība, bet gan jānoteic, ka atklāts konkurss izsludināms vienmēr, lai kandidātu atbilstību amatam var izdiskutēt sabiedrībā. Raksta tapšanas gaitā kļuva zināms, ka Tieslietu ministrijai ir uzdots sagatavot priekšlikumus KNAB likuma grozījumiem, palielinot ģenerālprokurora lomu kandidāta izvēlē, pirms tas tiek ieteikts Saeimai.¹² Biroja priekšnieka kandidatūras izvēli šādi varētu padarīt profesionālāku. Tomēr arī šajā situācijā ir obligāti jā saglabājama procedūras atklātība, lai nodrošinātu sabiedrības interešu respektu, piemēram, tādās situācijās, kad arī ģenerālprokurora amatā strādā cilvēks, kurš korupcijas apkarošanu uzskata par traucēkli.

2009. gadā beigsies A. Loskutova termiņš amatā. Līdz tam laikam ir jāatrisina nepilnības šīs amatpersonas izraudzīšanas procedūrā, lai nepieļautu ilgas politiskās cīņas un nostiprinātu piemērota kandidāta iecelšanas izredzes.

KNAB priekšnieka atstādināšana un atbrīvošana no amata

KNAB likums noteic, ka priekšnieku atbrīvo no amata Seima pēc Ministru kabineta priekšlikuma. Taču likums nosaka arī atsevišķus gadījumus, kuros piemērojama īpaša procedūra, tajā skaitā, ja apšaubīta biroja priekšnieka atbilstība amatam.¹³ Tādos gadījumos ģenerālprokurora vai viņa īpaši pilnvarota prokurora vadībā veidojama vērtēšanas komisija. Savukārt, ja pret KNAB priekšnieku kā drošības līdzeklis tiek piemērots apcietinājums vai arī uzsākta kriminālvajāšana, likums piešķir tiesības ģenerālprokuroram atstādināt KNAB priekšnieku no amata. No tā secināms, ka Ministru kabinetam kā KNAB darbības pārraugam nav tiesību atstādināt no amata KNAB priekšnieku.¹⁴

Sākotnēji varētu šķist, ka biroja priekšnieka atbrīvošanas procesā noteiktais plašais dalībnieku loks, – ģenerālprokurors vai viņa pilnvarots prokurors, Mi-

nistru kabinets (ierosina Saeimai atbrīvot KNAB priekšnieku no amata) un noslēgumā pati Saeima (Iemj par Ministru kabineta priekšlikumu), – aizsargā KNAB vadību no nepamatotas politiskas iejaukšanās. Tomēr 2007. gada septembrī reakcija uz Valsts kontroles ziņojumu par grāmatvedības normu pārkāpumiem operatīvo līdzekļu izlietojumā, kad premjers uz izmeklēšanas laiku no amata atstādināja KNAB priekšnieku un valdība izveidoja komisiju A. Loskutova atbilstības amatam izvērtēšanai, liecina, ka pastāvošās neatkarības garantijas nav pietiekamas. Skaļi sabiedrības protesti, ģenerālprokurora Jāņa Maizīša un valsts kontrolieres Ingūnas Sudrabas vēlāk paustais viedoklis, ka fiksētie pārkāpumi neliecina par noziedzīgiem nodarījumiem un nerada pietiekamu pamatu KNAB priekšnieka atlaišanai, lika Saeimai 2007. gada 1. novembrī jautājumu par A. Loskutova atbrīvošanu no amata nodot Ministru kabinetam otrreizējai caurskatīšanai. Turklāt Saeima uzdeva Ministru kabinetam izstrādāt kārtību, kādā veidojama komisija KNAB priekšnieka atbrīvošanas pamata izvērtēšanai.

Šādas kārtības trūkums bija viena no būtiskām nepilnībām aprakstītajā gadījumā, tā sniedza valdībai gandrīz pilnīgu rīcības brīvību komisijas sastāva noteikšanā. Par komisijas vadītāju noteica ģenerālprokuroru, taču pārējie locekļi bija valdošās koalīcijas politiķi.¹⁵ Pieņemot lēmumus ar vienkāršu vairākumu, ģenerālprokurora vadošā loma bija tikai nomināla, jo viņa ietekme uz gala lēmumu nebija lielāka kā jebkuram citam komisijas loceklim.

Jau 2007. gada 27. novembrī Ministru kabinets apstiprināja noteikumus, kas paredz šādas komisijas izveidošanas kārtību. Jaunie noteikumi patiešām attālina KNAB priekšnieka atbilstības izvērtējumu no politiskajām amatpersonām, jo noteic komisijas sastāvu, kurā ietilpst ģenerālprokurors (vai viņa pilnvarots prokurors), Satversmes aizsardzības biroja vadītājs, Drošības policijas priekšnieks. No politiķu puses komisijā darbojas Ministru kabineta īpaši pilnvarots ministrs, kā arī Saeimas Nacionālās drošības komisijas priekšsēdētājs.¹⁶ Ir noteikta arī lēmumu pieņemšanas kārtība. MK noteikumi paredz, ka komisija veidojama, ņemot vērā ģenerālprokurora vai Ministru prezidenta sniegto informāciju, lai izvērtētu iemeslus biroja priekšnieka atbrīvošanai no amata.

Kaut gan kopumā šie steidzīgi pieņemtie noteikumi ir svarīgs solis biroja priekšnieka atlaišanas kārtības noteikšanā, tajos ir arī neatrisināti jautājumi. Noteikumos būtu jāparedz gadījumi, kad šāda komisija veidojama, jo pašreizējā redakcija īpaši neierobežo Ministru kabinetu visai patvaļīgi uzsākt biroja priekšnieka atbrīvošanas procedūru. Nav arī paredzēts risinājums interešu konflikta situācijām, proti, kad komisijā darbojas amatpersona, attiecībā uz kuru KNAB iepriekš veicis darbības, kas varētu mazināt šīs amatpersonas objektivitāti, izvērtējot biroja priekšnieka darbu.¹⁷

4.1. informācija.**KNAB priekšnieka atstādināšana un mēģinājums atbrīvot no amata**

2007. gada 24. septembrī Ministru prezidents Aigars Kalvītis uz izmeklēšanas laiku atstādināja KNAB priekšnieku, pamatojoties uz Valsts kontroles 2007. gada 7. jūnijā sniegto revīzijas ziņojumu par budžeta izlietojumu operatīvo darbību veikšanai. Nesagaidot atzinumu, vai A. Loskutovs pieļāvis disciplinārpārkāpumu, valdība uzsāka arī viņa atbrīvošanas procesu.

Par politisku iejaukšanos liecināja vairāki apstākļi:

- KNAB likums neparedz Ministru prezidentam kā KNAB pārraugam tiesības atstādināt biroja priekšnieku (to likuma noteiktajos gadījumos var darīt tikai ģenerālprokurors). KNAB priekšnieku ievēl un atlaiž Saeima, līdz ar to Ministru prezidenta un KNAB priekšnieka starpā nepastāv arī darba tiesiskās attiecības, uz kurām savā rezolūcijā atsaucās Ministru prezidents.
- Valsts kontroles ziņojums premjerministram tika iesniegts jau 2007. gada 7. jūnijā, taču rīcība sekoja tikai septembra beigās, t. i., laikā, kad KNAB gatavojās drīzumā publiskot pārbaūžu rezultātus par partiju finansēšanas noteikumu ievērošanu 2006. gada Saeimas vēlēšanās. Bija paredzams, ka šie rezultāti būs premjerministra vadītajai partijai nelabvēlīgi. Pēdējo gadu laikā vispār bija vērojami būtiski panākumi korupcijas apkarošanā, kur KNAB bija nozīmīga loma.
- Agrāk, kad Valsts kontrole atklājusi daudz nopietnākus un apjomīgākus pārkāpumus citās institūcijās, nav sekojusi konsekventa reakcija.
- KNAB priekšnieka atbrīvošanas no amata procesu virzīja sasteigti, neizskaidrojot pamatproblēmas sabiedrībai, norādot uz informācijas slepeno statusu. Vienlaikus izveidoja divas komisijas: viena ģenerālprokurora vadībā vērtēja A. Loskutova darbību amatā, otra Valsts civil dienesta pārvaldes pārstāvja vadībā vērtēja, vai A. Loskutovs ir pieļāvis disciplinārpārkāpumu. Taču jautājums par atbrīvošanu no amata tika nodots Saeimai, kad darbu bija pabeigusi tikai viena, – ģenerālprokurora vadītā komisija.
- Abām komisijām bija neskaidra kompetence, lēmumu pieņemšanas procedūra un tiesības (piemēram, tiesības izprasīt dokumentus no KNAB). Ģenerālprokurora vadītā komisija tika izveidota, nepastāvot tās darbu regulējošiem MK noteikumiem. Valsts civil dienesta pārvaldes pārstāvja vadītā komisija tika izveidota, balstoties uz Valsts civil dienesta ierēdņu disciplinārtbildības likumā noteiktajām procedūrām, kas nav attiecināmas uz KNAB priekšnieku, kurš nav civil dienesta ierēdnis un uz kuru arī nav attiecināmas Darba likuma normas.

- No komisijas sešiem locekļiem piecas bija politiskas amatpersonas no valdošās koalīcijas. Komisijā ģenerālprokurora viedoklis atšķīrās no politisko amatpersonu viedokļa, taču to neņēma vērā Ministru kabineta sēdē, kur nobalsoja par ierosinājumu atlaist KNAB priekšnieku no amata.

Patlaban valsts pārvaldes gaitēnos tiek apspriestas iespējas paplašināt ģenerālprokurora pilnvaras attiecībā uz KNAB priekšnieka iecelšanu, bet līdzīgas izmaiņas būtu apsveramas arī attiecībā uz biroja priekšnieka atbrīvošanu. Piemēram, Ministru prezidents varētu ierosināt ģenerālprokuroram izvērtēt apstākļus biroja priekšnieka atbrīvošanas procesa uzsākšanai, tādējādi attālinot Ministru prezidentu no lemšanas par šo jautājumu. Tomēr jāpiekrīt arī Valtam Kalniņam, kurš, apsverot šādu risinājumu, norāda uz zināmu risku tādā gadījumā, ja ģenerālprokurora amatā nonāktu cilvēks, kurš cīņu ar korupciju uzskata par traucēkli.¹⁸ Šādi varētu pieaugt arī likmes politiķu lēmumam apstiprināt to vai citu personu ģenerālprokurora amatā.

Biroja institucionālā uzraudzība – padotība

KNAB veidošanas sākumposmā bija visai plašas diskusijas par šīs iestādes statusu. Sākotnēji tika apspriesta arī iespēja, ka KNAB priekšnieku ieceltu Ministru kabinets. 2002. gadā pieņēma likumu, kurā biroja priekšnieka iecelšanas un atcelšanas tiesības tika nodotas Saeimai, un noteica, ka birojs ir Ministru kabineta pārraudzībā esoša valsts pārvaldes iestāde.¹⁹

Tomēr visai liels sajukums ir likuma normu interpretācijā par to, kam ir tiesības ierosināt disciplinārlietu pret KNAB priekšnieku un vai tādas tiesības ir arī Ministru prezidentam. Ģenerālprokurors savā protesta vēstulē premjerministram (Valsts kontroles ziņojuma lietas uzkarā) apšaubā šīs Ministru prezidenta tiesības, savukārt Ministru prezidents uzskata, ka viņam šādas tiesības ir.²⁰ Turklāt Administratīvā rajona tiesa spriedumā par disciplinārsoda piemērošanu KNAB priekšniekam agrākā lietā šādas Ministru prezidenta tiesības neapšaubīja.

Raksta tapšanas laikā Ministru prezidents pret A. Loskutovu bija ierosinājis pavisam četras disciplinārlietas, kuru rezultātā spēkā ir tikai rājiens par iepriekš aprakstītajiem Valsts kontroles konstatētajiem pārkāpumiem (sīkāk par ierosinātajām disciplinārlietām sk. 2. izcelto informāciju).

Divas no premjerministra ierosinātajām disciplinārlietām saistītas ar bijušo KNAB izmeklēšanas nodaļas vadītāju Ilmāru Bodi. Kā norāda žurnālisti, tieši I. Bodes atrašanās augstajā amatā un pieņemtie lēmumi noteica iznākumus vairākās svarīgās izmeklēšanās (par tagadējā prezidenta un viņa sievas darījumiem Traumatoloģijas un ortopēdijas slimnīcā, digitālās televīzijas lietā, izmeklēšanā par tiesu izpildītājas Ingas Čepjolkinas darbībām u. c.).²¹ Tagad gan I. Bode vairs nav amatā, jo prokuratūra sākusi kriminālprocesu par iespējamu ļaunprātīgu dienesta

stāvokļa izmantošanu, kur I. Bode, iespējams, apzināti izpaudis informāciju par operatīvo darbību personai, saistībā ar kuru veikti operatīvie pasākumi. Viņam tika liegta pieeja valsts noslēpumam.

4.2. informācija. ierosinātās disciplinārlietas par KNAB priekšnieku

2005. gads. Ministru prezidents A. Kalvītis (TP) ierosināja disciplinārlietu par A. Loskutova lēmumu atstādināt KNAB izmeklēšanas nodaļas vadītāju I. Bodi no amata. KNAB priekšnieks bija atstādinājis I. Bodi par atrašanos alkohola reibumā un nepiedienīgu uzvešanos darba vietā. Dienesta izmeklēšanā tika secināts, ka I. Bodes atstādināšanai nav bijis tiesiska pamata. Pēc šī secinājuma premjerministrs ierosināja disciplinārlietu pret KNAB priekšnieku, uzdodot atjaunot I. Bodi amatā. Lietas noilguma dēļ A. Loskutovam netika piemērots sods. I. Bodi tiesa atjaunoja amatā KNAB.

2006. gada marts. 2006. gada janvārī A. Loskutovs bija ierosinājis uz trim gadiem pazemināt I. Bodi amatā, pamatojoties uz ģenerālprokurora iesniegumu par I. Bodes pieļautajiem pārkāpumiem kriminālprocesā, kurā vēlāk apsūdzēja tiesu izpildītāju I. Čepjokinu. Premjerministrs vēlāk šo sodu atcēla, pamatojoties uz to, ka neesot bijis saprotams, uz kāda tiesiskā pamata A. Loskutovs pieņēmis lēmumu par izmeklētāja pazemināšanu amatā. Birojā neesot bijusi ierosināta disciplinārlieta, turklāt jau iepriekš tiesa norādījusi, ka KNAB neesot izstrādāta kārtība, kādā nosakāmi disciplinārsodi. Vēlāk Ministru prezidents konstatējis, ka KNAB priekšnieks tīši nav laikus izpildījis Ministru prezidenta rīkojumu par disciplinārsoda I. Bodem atcelšanu un ir izdarījis disciplinārpārkāpumu. A. Loskutovam piemērots disciplinārsods – rājiens. 2007. gada 23. novembrī tiesa atzina šo disciplinārsodu par prettiesisku, ar pamatojumu, ka premjerministrs kā pārraugis nevar atcelt KNAB priekšnieka izdotus administratīvus aktus.

2006. gada jūnijs. Ministru prezidents pēc prokurora iesnieguma ierosināja disciplinārlietu pret A. Loskutovu par informācijas nesniegšanu pēc prokurora pieprasījuma. 2006. gada 2. oktobrī, pēc Informācijas analīzes dienesta priekšnieka Andra Brēķa vadītās izmeklēšanas komisijas secinājuma, ka A. Loskutova rīcībā nav saskatāmi pārkāpumi (komisija, izvērtējot lietas apstākļus, secināja, ka problēmas radušās KNAB un Ģenerālprokuratūras sadarbības trūkuma dēļ), Ministru prezidents izbeidza disciplinārlietu.

2007. gada novembris. Pēc Valsts civildienesta pārvaldes priekšnieka vadītās disciplinārlietas izmeklēšanas komisijas ierosinājuma, Ministru prezidents izteica rājienu KNAB priekšniekam. Komisija konstatēja, ka A. Loskutovs nav ievērojis kārtību, kādā kārtu grāmatvedību, kā arī likumu "Par valsts un pašvaldību finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanu". Saskaņā ar likumu iestādes vadītājs ir atbildīgs par iestādes

finanšu plūsmas uzraudzīšanu. Ģenerālprokurors iesniedza pieteikumu tiesā, kurā lūdza atzīt par spēkā neesošu piemēroto disciplinārsodu – rājienu (šā raksta tapšanas laikā kļuvis vienīgi zināms, ka tiesa pieņēmusi to izskatīšanai). Savukārt KNAB priekšnieks ir pārsūdzējis premjera lēmumu par viņa atstādināšanu no amata. Tiesa šo lietu skatīs 2009. gada jūlijā, kad jau būs beigušās A. Loskutova pašreizējās pilnvaras.

Citu valstu pieredze

Apskatot citu valstu pieredzi, kuras korupcijas apkarošanai ir izveidojušas specializētas iestādes, nākas secināt, ka pilnīgi drošas zāles pret politisko iejaukšanos šāda veida iestāžu darbībā vēl nav izgudrotas. Uzraudzības vispārējā prakse dažādās valstīs ir ļoti atšķirīga. Ir valstis, kuras uzrādījušas labus rezultātus korupcijas novēršanā un apkarošanā, taču attiecīgā pretkorupcijas iestāde darbojas tiešā izpildvaras vadītāja pakļautībā (piem., Honkongas Neatkarīgā pretkorupcijas komisija), savukārt citās valstīs līdz ar premjerministra nomaiņu nomainīti arī pretkorupcijas iestādes vadītāji, lai gan tur ieviests it kā drošākais parlamentārās uzraudzības modelis (piem., Lietuvas Speciālo izmeklēšanu dienests). Plašāk par citu valstu praksi uzraudzības īstenošanā sk. 3. izcelto informāciju.

Uzraudzības modelis ir īpaši svarīgs, ja iestāde bez korupcijas novēršanas darba veic arī operatīvās darbības, kuru norisē potenciāli varētu būt ieinteresētas politiskās amatpersonas vai tām pietuvinātas personas. Specializēto pretkorupcijas iestāžu pilnvaras un funkcijas dažādās valstīs visai ievērojami atšķiras. Dažādas ir arī politiskās sistēmas. Tāpēc atšķiras uzraudzības modeļi. Kaut gan šā raksta ietvaros nebija iespējams veikt citu valstu specializēto iestāžu atbildības un neatkarības garantiju padziļinātu analīzi, ieskicēšu trīs valstu piemērus, kur pretkorupcijas institūcijas darbojas saskaņā ar līdzīgiem principiem. Apskatītas ir specializētās pretkorupcijas iestādes, kas izveidotas pēc tā sauktā Honkongas modeļa²² parauga, tomēr katrai no tām raksturīgas savas īpatnības politiskās neatkarības un institucionālās uzraudzības ziņā.

Honkongas Neatkarīgā pretkorupcijas komisija: plaša komiteju uzraudzība

Nereti par paraugu uzskatītajā Honkongas Neatkarīgajā pretkorupcijas komisijā (*Independent Commission against Corruption, ICAC*) padotības attiecības ir daudz tiešāk saistītas ar politisko vadību, nekā tas pašlaik noteikts Latvijā. Sākotnēji Honkongas pretkorupcijas iestādes vadītāju (komisāru) un viņa vietnieku izraudzījās gubernators – administratīvās izpildvaras vadītājs. 1997. gadā tika mainīta komisāra ievēlēšanas kārtība, nosakot, ka Honkongas izpildvaras vadītājs nominē kandidātu Ķīnas Tautas Republikas (ĶTR) izpildvarai. Pētnieki norāda, ka pēc šīm izmaiņām ir pieaudzis politiskās neatkarības apdraudējums.²³ Taču iespējamie neatkarības apdraudējumi tiek līdzsvaroti ar plašiem uzraudzības

mehānismiem – komiteju sistēmu, kas nodrošina gan atskaitīšanos sabiedrībai, gan aizsargā pret nepamatotu politisku iejaukšanos.

Komisārs ir tieši pakļauts un atskaitās Honkongas izpildvaras vadītājam, savukārt par vispārējiem korupcijas novēršanas politikas jautājumiem viņš atskaitās administratīvajai valdībai. Par finansējuma izlietojumu un darbību komisārs atskaitās Honkongas, kas ir ĶTR speciālais administratīvais apgabals, Likumdošanas padomei.

Varas līdzsvara nodrošināšanai tiek īstenoti vairāki pasākumi. Pirmkārt, tā ir pilnvaru dalīšana, izmeklēšanu nodalot no lietu ierosināšanas tiesā. ICAC ir pilnvarots veikt tikai izmeklēšanas. Arī pirms noteiktu operatīvu darbību veikšanas ir jāiegūst tiesas sankcija. Papildus darbojas visai plašs uzraudzības komiteju tīkls, katrai specializējoties noteiktā jautājumu lokā. Pie ICAC darbojas četras konsultatīvās komitejas, kuru vadītājus ieceļ izpildvaras vadītājs un kuras sastāv no sabiedrībā uzticību un atzinību ieguvušiem pilsoņu pārstāvjiem. Komitejas ir izveidotas atbilstoši ICAC veicamajām funkcijām.

Korupcijas novēršanas konsultatīvā komiteja (*Corruption Prevention Advisory Committee*) zināmā mērā nosaka korupcijas novēršanas pasākumu prioritātes, analizē sabiedrības attieksmi pret korupciju kopumā, kā arī sabiedrības viedokli par ICAC darbību.

Konsultatīvās komitejas pretkorupcijas jautājumos (*Advisory Committee on Corruption*) uzdevums ir sniegt padomu ICAC komisāram par prioritārām darbības jomām. Tā izskata komisāra ziņojumus par ierosinātajām disciplinārlietām, pārskata ICAC budžeta izdevumu atskaiti, pārbauda ikgadējos ICAC ziņojumus pirms to iesniegšanas izpildvaras vadītājam utt. Komiteja var ziņot izpildvaras vadītājam par tās atklātajām jebkāda veida problēmām, kas saistītas ar ICAC darbu.

Operāciju uzraudzības komiteja (*Operations Review Committee*) uzrauga visas ICAC veiktās izmeklēšanas. Šī komiteja saņem informāciju par visiem korupcijas gadījumu ziņojumiem un par atbilstošām ICAC veiktajām darbībām. Komiteja izskata progresa ziņojumus par izmeklēšanām, kas ilgst vairāk par gadu vai kuru turpināšanai nepieciešami papildu resursi, par visām kratīšanas atļaujām, ko ir izsniedzis komisārs, kā arī skaidrojumu par šo kratīšanu nepieciešamību un steidzamību. Komiteja saņem arī ICAC komisāra ziņojumu par visām pabeigtajām izmeklēšanām, kurās nav konstatēts juridisks pamats lietas ierosināšanai tiesā, un sniedz padomu, kā šīs lietas būtu jārisina. Arī Operāciju uzraudzības komiteja var pievērst izpildvaras vadītāja uzmanību problēmām, ko tā konstatējusi ICAC Operatīvo darbību departamentā.²⁴

Pilsoņu konsultatīvā komiteja attiecībām ar sabiedrību (*Citizens Advisory Committee on Community Relations*) izsaka savu viedokli par pasākumiem, kuru mērķis ir sabiedrības izglītošana par korupcijas kaitējumu un sabiedrības atbalsts cīņai pret korupciju veicināšana.

Līdztekus jau minētajām komitejām ICAC darbības kontrolē piedalās arī Sūdzību komiteja (*Complaints Committee*), kura izskata visas sūdzības par ICAC darbībām (tikai par administratīviem pārkāpumiem, nevis krimināli sodāmām darbībām).

Lietuvas Speciālo izmeklēšanu dienests: parlamentārā uzraudzība

Sākotnēji Lietuvas Speciālo izmeklēšanu dienests (SID) bija izveidots kā specializēta aģentūra Iekšlietu ministrijā, taču vēlāk par tā uzraugu noteica parlamentu. 2000. gadā SID kļuva neatkarīgs no izpildvaras, kas vairs nav iesaistīta dienesta vadītāja izvēlē un atbrīvošanā no amata. Direktora kandidātu nominē prezidents, un uz pieciem gadiem apstiprina Seims. Iestādes vadītājs var pildīt amatu ne ilgāk par diviem termiņiem. SID vadītāju var atbrīvot no amata pēc prezidenta ierosinājuma, nobalsojot parlamentā. Likums noteic, ka Speciālo izmeklēšanu dienests vismaz divas reizes gadā prezidentam un parlamentam iesniedz ziņojumu par darbības rezultātiem. Parlaments veic SID parlamentārās uzraudzības funkciju, savukārt dienesta vadītās pirmstiesas izmeklēšanas uzrauga prokuratūra, bet iekšējo kārtību nosaka dienesta direktors.²⁵ Dienestu mēdz kritizēt par pārlietu koncentrēšanos uz administratīvās korupcijas apkarošanu un neefektīvu politiskās korupcijas, kur iesaistītas augsti stāvošas amatpersonas, apkarošanu.²⁶ Nopietnas diskusijas izvērtušās arī par to, vai dienesta direktora iecelšanas kārtība nodrošina tā darbībai nepieciešamo neatkarību.

Saistībā ar SID līdz šim skaļākais skandāls izvērtās 2004. gada jūnijā, un zināmā mērā to veicināja dienesta direktora iecelšanas kārtība. Dienests tika vainots politiski motivētās darbībās, lai izrēķinātos ar partijām, kas bija ierosinājušas impīčmentu pret SID toreizējā vadītāja Valentīna Junoka draugu, prezidentu Rolandu Paksu.²⁷ Trīs dienas pirms jaunām prezidenta vēlēšanām SID veica kratīšanas četru lielāko politisko partiju birojos (kuras vēlēšanās atbalstīja Valda Adamka kandidatūru), ko mediji uzskatīja par SID iejaukšanos priekšvēlēšanu kampaņā. Speciālo izmeklēšanu dienesta un politisko aprindu attiecību saasināšanos veicināja arī izmeklēšanas pret Viļņas bijušo mēru Artūru Zuoku, turklāt pret trīs Seima locekļiem par iespējamu kukuļošanu, kas arī izvērsās par skandālu 2004. gadā.²⁸ Pēc tam, kad prezidenta amatā tika ievēlēts V. Adamkus, viņš ierosināja atstādināt Speciālo izmeklēšanu dienesta vadītāju Valentīnu Junoku, kurš šā, kā arī citu iemeslu dēļ, tika nomainīts.

Jaundienvidvelsas Neatkarīgā pretkorupcijas komisija: inspektora institūcija un parlamentārā uzraudzība (Austrālija)

Šī komisija izveidota pēc Honkongas modeļa parauga. Lai gan tā strādā visos trīs Honkongas modelim raksturīgajos darbības virzienos (novēršana, apkarošana, izglītošana), lielākie resursi ir koncentrēti korupcijas novēršanai. Sabiedrības uzticību iestāde panāca ar aktīva tēla radīšanu gan privātajā, gan publiskajā sektorā.²⁹

Jaundienvidvelsas štata Neatkarīgās pretkorupcijas komisijas vadītāju uz piecu gadu termiņu ieceļ gubernators, kad kandidatūrai ir piekritusi Starpinstitūciju parlamentārā komisija (*The Parliamentary Joint Committee*).³⁰ Savukārt komisijas vadītāju atbrīvo no amata pēc gubernatora ierosinājuma, piekrītot abām parlamenta palātām. Komisija darbojas valdības ietvaros, un to uzrauga Starpinstitūciju parlamentārā komisija, kura arī izsaka priekšlikumus darbībai un ziņo parlamentam par rezultātiem. Parlamentārā komisija kā uzraugs var izjautāt pretkorupcijas komisiju par jautājumiem, ko saņēmusi no parlamenta, un izskatīt sabiedrības sūdzības. Uzraugošajai parlamentārajai komisijai nav tiesību iejaukties, un tā neuzrauga operatīvās darbības.³¹

Operatīvās darbības – līdzīgi kā Honkongā – sākotnēji uzraudzīja Operatīvo darbību uzraudzības komisija, taču nesen šī kārtība mainīta. Šos pienākumus tagad veic jaunizveidots amats, – inspektors, kurš uzrauga pretkorupcijas komisijas darbību atbilstību likumam un veikto darbību pamatotību (tajā skaitā to, vai ar izmeklēšanas darbībām nenotiek pārmērīga iejaukšanās privātajā dzīvē).³² Inspektors var ierosināt disciplinārlietas pret pretkorupcijas komisijas komisāru un viņa vietniekiem. Inspektoru, līdzīgi kā Jaundienvidvelsas Neatkarīgās pretkorupcijas komisijas komisāru, uz pieciem gadiem ieceļ gubernators pēc tam, kad kandidatūrai piekritusi parlamentārā uzraudzības komisija.

Secinājumi no ārvalstu pieredzes

Specializētas pretkorupcijas iestādes vadītājs parasti ir politisko amatpersonu izvēle, par ko liecina arī trīs minētie piemēri. Visos trīs gadījumos kandidāta apstiprināšanai ir nepieciešams koleģiāls politiķu atbalsts. Politisko ietekmi kandidātu iecelšanā lielākā vai mazākā mērā līdzsvaro skaidri uzraudzības mehānismi. Ieviešot skaidru atskaitīšanās un uzraudzības modeli, tas vienlaikus kalpo arī par aizsargvalni pret politisko iejaukšanos iestādes darbā.

Jaundienvidvelsas gadījumā izvirzītajam kandidātam ir jāgūst parlamentārās komisijas atbalsts, pretējā gadījumā gubernatoram ir jāmeklē cita kandidatūra. Savukārt uzraudzība sadalīta starp parlamentu un inspektoru, līdz ar to politiskā ietekme uz iestādes darbu ir mazināta. Politiski angažēta inspektora izvirzīšanas risku mazina arī tas, ka inspektora ievēlēšanas kārtība ir līdzīga tai, kādā ievēl pašu pretkorupcijas komisijas vadītāju.

Aprakstītais politiskais favorītisms Lietuvas dienesta gadījumā liecina, ka, lai arī iestādes priekšnieka iecelšanā nav iesaistīta izpildvara, prezidenta pilnvaras ierosināt dienesta priekšnieka iecelšanu vai atcelšanu negarantē politisko neatkarību SID darbībā. Iespējams, ka Lietuvas gadījumā būtu jāmeklē veids, kā SID direktora izvēlē iesaistīt profesionāļus un stiprināt tā darbības uzraudzības modeli.

4.1. tabula.

Pārskats par specializēto pretkorupcijas iestāžu institucionālo statusu³³

Valsts	Kurš ievēl/ieceļ pretkorupcijas iestādes	Kurš atbrīvo pretkorupcijas iestādes vadītāju?	Kāds ir vadītāja darbības termiņš?	Kas īsteno iestādes uzraudzību? vadītāju?
Latvija (Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs)	Pēc Ministru kabineta ieteikuma ievēl parlaments.	Pēc Ministru kabineta ieteikuma, – parlaments.	5 gadi	Ministru kabineta pārraudzības iestāde.
Lietuva (Speciālo izmeklēšanu dienests)	Prezidents nominē un, ja parlaments atbalstījis, ieceļ.	Prezidents atbrīvo ar parlamenta piekrišanu.	5 gadi (maks. 10 gadi)	Parlamentārā uzraudzība.
Polija (Centrālais pretkorupcijas birojs)	Ministru prezidents ieceļ ar prezidenta, kā arī speciālo dienestu komisijas un parlamenta speciālo dienestu komisijas piekrišanu.	Ministru prezidents ierosina, atbrīvo parlaments.	4 gadi (maks. 8 gadi)	Centralizēta publiskās pārvaldes iestāde, pakļauta ministru prezidentam.
Slovēnija (Korupcijas novēršanas komisija)	Koleģiāla iestāde. Komisijas vadītājs un viņa vietnieks pēc prezidenta ierosinājuma tiek apstiprināti ar parlamenta balsojumu.	Piemēro tiesnešu atcelšanas kārtību.	6 gadi	Parlamentārā uzraudzība.
Jaundienvīdvelsa, Austrālija (Neatkarīgā pretkorupcijas komisija)	Gubernators ar Starpinstiūciju parlamentārās komisijas piekrišanu.	Parlaments (abām palātām balsojot) pēc gubernatora ierosinājuma.	5 gadi	Parlamentārā uzraudzība.

Valsts	Kurš ievēl/ieceļ pretkorupcijas iestādes	Kurš atbrīvo pretkorupcijas iestādes vadītāju?	Kāds ir vadītāja darbības termiņš?	Kas īsteno iestādes uzraudzību? vadītāju?
Botsvāna (Korupcijas un ekonomisko noziegumu direktorāts)	Prezidents.	Direktorāta vadītāju ieceļ prezidents uz neierobežotu termiņu (pēc prezidenta ieskatiem).	Prezidentam rīcības brīvība izlemt.	Prezidenta uzraudzība.
Ekvadora (Sabiedriskā korupcijas kontroles komisija)	Pilsoniskās sabiedrības organizācijas (piemēram, Mediju asociācija, Tirdzniecības kamera, Sieviešu tiesību aizsardzības, arodbiedrība) ievēl 7 komisārus, kuri no sava vidus ievēl priekšsēdētāju.	Likumā noteiktajos gadījumos šādas tiesības ir komisijas plenāram.	Divi gadi (ar tiesībām tikt pārvēlētiem).	Nepastāv formālas prasības atskaitīties valdībai, taču iesniedz ikgadējo ziņojumu Kongresam, lai tā publicētu savas darbības un nodrošinātu atklātību. Katrs komisārs atskaitās organizācijai, kas to izvirzījusi.
Honkonga (Neatkarīgā pretkorupcijas komisija)	Honkongas izpildvaras vadītājs nominē kandidātu, kuru ieceļ Ķīnas Tautas Republikas izpildvara.	Pēc Honkongas izpildvaras vadītāja ierosinājuma atceļ Ķīnas Tautas Republikas izpildvara.	Nav noteikts termiņš.	Honkongas izpildvaras vadītāja uzraudzība. Komisija darbojas vietējās administrācijas ietvaros. Tā atskaitās izpildvaras padomei, likumdevēja padomei un piecām sabiedriskajām padomēm.

Valsts	Kurš ievēl/ieceļ pretkorupcijas iestādes	Kurš atbrīvo pretkorupcijas iestādes vadītāju?	Kāds ir vadītāja darbības termiņš?	Kas īsteno iestādes uzraudzību? vadītāju?
Indija (Centrālā uzraudzības komisija)	Ieceļ prezidents pēc rekomendācijas no komisijas, kurā ir premjerministrs, iekšlietu ministrs, lielākās parlamenta opozīcijas partijas līderis.	Augstākā tiesa pēc prezidenta ierosinājuma saņemšanas.	4 gadi	Parlamentārā uzraudzība.
Singapūra (Korupto darbību izmeklēšanas birojs)	Prezidents, ja parlaments tam piekrit.	Prezidents pēc premjerministra ieteikuma.	Prezidenta rīcības brīvība izlemt.	Ministru prezidenta uzraudzībā.
Uganda (Valdības ģenerālinspektora birojs)	Ieceļ prezidents pēc tam, kad apstiprinājis parlaments.	Noteiktos gadījumos var atcelt parlamenta tribunāls pēc prezidenta ierosinājuma.	4 gadi (maks. 8 gadi)	Parlamentārā uzraudzība.
Argentīna (Pretkorupcijas birojs)	Pēc tieslietu ministra priekšlikuma ieceļ prezidents. Biroja priekšniekam ir valsts sekretāra statuss.	Pēc tieslietu ministra priekšlikuma atceļ prezidents.	<i>Trūkst informācijas</i>	Birojs institucionāli atrodas Tieslietu un cilvēktiesību ministrijā, tādēļ atskaitās tieši ministram, kā arī valsts prezidentam.
Malaizija (Pretkorupcijas aģentūra)	Karalis pēc ministru prezidenta ieteikuma. Uz šo amatu var pretendēt jebkurš valsts aģentūras vadītājs.	Var tikt atcelts pēc ministru prezidenta ierosinājuma.	Parasti uz 2 gadiem ar pārvēlēšanas iespēju.	Institucionāli atrodas premjerministra departamentā (līdzīgi kā Ģenerālprokuratūra un Centrālā vēlēšanu komisija), regulāri sniedz ziņojumu parlamentam, taču ģenerāldirektors ir tieši atbildīgs ministru prezidentam.

Valsts	Kurš ievēl/ieceļ pretkorupcijas iestādes	Kurš atbrīvo pretkorupcijas iestādes vadītāju?	Kāds ir vadītāja darbības termiņš?	Kas īsteno iestādes uzraudzību? vadītāju?
Tanzānija (Korupcijas novēršanas birojs)	Prezidents.	Prezidents var vienpersoniski atcelt vai disciplināri sodīt biroja vadītāju.	Nav fiksēts termiņš, atkarīgs no prezidenta gribas.	Institucionāli atrodas Prezidenta birojā, līdz ar to atskaitās tieši prezidentam. Likumdevēja vadītāja uzraudzība.
Filipīnas (Ombuda institūcija ar pretkorupcijas mandātu)	Kandidātu nominē Tieslietu padome, ieceļ prezidents.	Impīčmenta procedūra, ko ierosina parlaments.	7 gadi ar pārvēlēšanas iespēju.	Prezidenta un parlamenta uzraudzība, kā arī tiesu pārraudzība.

Priekšlikumi

Notikumi saistībā ar KNAB priekšnieka atstādināšanu un pret viņu ierosinātajām disciplinārlietām liek izdarīt vairākus secinājumus. Pirmkārt, Ministru prezidenta īstentā KNAB darbības tiesiskuma pārraudzība ne vienmēr notikusi saskaņā ar tiesību normām; tieši pretēji, divos gadījumos var runāt par Ministru prezidenta pilnvaru pārsniegšanu attiecībā uz KNAB vadītāju. Tas liecina, ka pārraudzība (kas ietver arī Ministru prezidenta lomu KNAB neatkarības sargāšanā) zināmā mērā ir pārvērtusies par ietekmēšanu, kas nesasniedz savu mērķi un jēgu.

Otrkārt, pašreizējais KNAB darbību regulējošais likums atstāj visai plašu “manevru gaiteni” Ministru kabinetam attiecībā uz KNAB priekšnieka kandidāta atlases kārtību, tāpat nesniedz pietiekami skaidru priekšstatu, kādā veidā ir īstenojama KNAB priekšnieka disciplinārā uzraudzība. Pašreizējā tiesas interpretācija atzīst Ministru prezidenta tiesības ierosināt disciplinārlietu, kam nepiekrīt Ģenerālprokuratūra.

Šobrīd KNAB uzraudzībā ir iesaistītas vairākas institūcijas, – tā finansiālo darbību pārbauda Valsts kontrole, operatīvās darbības uzrauga Ģenerālprokuratūra, savukārt Sabiedriski konsultatīvās padomes uzdevums ir veicināt KNAB saikni ar sabiedrību, kā arī sniegt padomu KNAB par aktuālākajiem korupcijas novēršanas jautājumiem. KNAB darba tiesiskuma kontrole patlaban ir vājākais punkts kopējā uzraudzības sistēmā.

Līdz ar to secināms, ka “testa režīmu” KNAB institucionālais statuss nav izturējis un iestādes politiskās neatkarības garantēšanai būtu jāmeklē citi risinājumi.

Ārvalstu praksē specializētu pretkorupcijas iestāžu nodrošināšanai gan pret korpumpēšanos, gan pret politisko iejaukšanos izmanto dažādas institucionālās garantijas, vairumā gadījumu lielāku lomu paredzot likumdevējvarai. Latvijā sistēma būtu vienkāršojama, līdztekus KNAB priekšnieka ievēlēšanai un atcelšanai nododot Saeimai arī tā darbības regulāru uzraudzību. Lai gan arī tādā gadījumā KNAB funkcija kontrolēt politisko partiju finansēšanu radītu institucionālu interešu konfliktu ar Saeimu, negatīvā ietekme varētu būt mazāka nekā tagad, kad pārraudzību veic Ministru prezidents. Pēc 9. Saeimas vēlēšanām parlamenta korupcijas novēršanas un apkarošanas uzraudzības komisija tika likvidēta, taču biroja darbības tiesiskumu varētu uzraudzīt Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisija.

KNAB priekšnieka iecelšanai amatā ir iespējami vairāki risinājumi, taču svarīgs priekšnoteikums kandidāta izvēlē ir atklātība, lai izvērtēšana varētu notikt ne vien komisijas ietvaros, bet arī plašsaziņas līdzekļos, ļaujot sabiedrībai sekot līdzi šim procesam. Tāpēc kandidāta izvēlei būtu izsludināms atklāts konkurss. Apsveramas ir iespējas kandidātu izvērtēšanā piesaistīt prokuratūru, nosakot tās līdzdalību likumā.

Lai novērstu situācijas, kad KNAB priekšnieks savā amatā rīkojas negodprātīgi, ir jābūt kontroles mehānismiem, likumā paredzot gadījumus, kād ierosināma šīs amatpersonas atbrīvošana. Parlamentārajai komisijai būtu pieļaujamas tiesības ierosināt KNAB priekšnieka atbrīvošanu no amata tikai tajos gadījumos, kad pret to ir celta apsūdzība krimināllietā. Taču, ja Saeimas komisijai rastos aizdomas par KNAB priekšnieka neatbilstību ieņemamajam amatam, tā varētu ierosināt ģenerālprokuroram izvērtēt, vai biroja priekšnieka atlaišanai ir pietiekams pamats. Līdzīgs mehānisms būtu izmantojams arī disciplinārlietu ierosināšanā. Ja ģenerālprokurors šādu pamatu nesaskatītu, viņš iesniegtu motivētu atteikumu parlamentārajai uzraudzības komisijai. Savukārt, ja šāds pamats tiktu saskatīts, komisija varētu virzīt jautājumu par KNAB priekšnieka atlaišanu Saeimā. Taču, lai izvairītos no gadījumiem, kad KNAB priekšnieka amatā ilgstoši atrodas cilvēks, kurš savas funkcijas pilda neadekvāti, vajadzētu izvērtēt iespēju piešķirt arī ģenerālprokuroram pilnvaras ierosināt atbrīvošanu no amata.

Svarīgi atrast līdzsvaru starp KNAB iespējām efektīvi veikt tam uzticētās funkcijas un biroja atskaitīšanās mehānismu; uzraudzības un atskaitīšanās īstenošanā būtu jāievēro atklātības princips. Mācoties no citu valstu pieredzes, apsveramas būtu iespējas paplašināt KNAB darbības efektivitātes izvērtēšanu, vai nu veidojot speciālu, šim nolūkam paredzētu padomi, vai arī ieviešot citu mehānismu, kas palīdzētu vērtēt, vai biroja darbība ir vērsta uz korupcijas vairāk skartajām jomām, un identificēt jomas, kurās jāveic plašāks darbs. Zināmā mērā to nodrošinājusi Sabiedriskā konsultatīvā padome, kuras darbību gan varētu paplašināt, piemēram, padomes vērtējumus un viedokļus sistematizējot ikgadējā publiskā ziņojumā. Tā tiktu stiprināta sabiedrības uzraudzība pār KNAB darbību un aizsardzība pret neatbilstošu politisko iejaukšanos.

¹ Līga Stafecka – 2006. gadā ieguvusi maģistra grādu politikas zinātnē Latvijas Universitātē. 2004. gadā studējusi Gēteborgas Universitātē. Kopš 2004. gada ir Sabiedrības par atklātību – *Delna* – politikas analītiķe. Grāmatas *Mēs demokrātijā* (2005) autore.

² KNAB priekšnieka vietniece J. Striķe intervijā portālam politika.lv par tolaik ierosinātajiem grozījumiem izsakās šādi: "Operatīvās darbības pasākumi ir atrunāti Operatīvās darbības likumā, un tie ir ļoti dažādi – operatīvā izziņa, operatīvā aptauja, operatīvā izziņošana. Tie ir pasākumi, kuru saskaņošana notiek iestādes ietvaros. Piemēram, ienāk informācija par iespējamo korupciju, un tad mēs izrunājamies ar iespējamo ziņu avotu vai noskaidrojam viedokli no kāda, kura rīcībā varētu būt informācija. Tā ir ikdiens gan policijā, gan KNAB. Grozījumi paredzēja, ka katrā šādā gadījumā būtu vajadzīga ģenerālprokurora piekrišana. Tas ir absurds! Tad jau ģenerālprokurors neko citu nedarītu, kā vien visu laiku kaut ko saskaņotu. Saskaņojums no tiesas vai prokuratūras tiek prasīts galvenokārt tādos gadījumos, kad visas sabiedrības labā kaut kādā veidā tiek aizskartas cilvēka tiesības. Šajā [sākotnējās informācijas pārbaudes] gadījumā pat nav nekāda cilvēku tiesību aizskārums!"// Ruduša, R. *Aizmuguriskā likumdošana* (intervija ar Jutu Striķi), 15.01.2007. <http://www.politika.lv/index.php?id=12988> Pēdējo reizi sk. 30.01.2008.

³ LNT raidījumā "900 sekundes" premjerministrs izteicās, ka, viņaprāt, operatīvajos dienestos valda bezatbildība un jāvērsas pret tām institūcijām, kuras uzrauga telefonsarunu noklausīšanos: "Ir jāveic plaša mēroga revīzija, ne tikai tajos dienestos, kas uzrauga telefonsarunu noklausīšanos, bet arī tajos, kuri to veic." Sarunas pamattēma raidījumā bija par Saeimas Nacionālās drošības komisijas sēdi, kurā tika plānots runāt par žurnālistes I. Jaunalksnes telefonsarunu noklausīšanās skandālu.//*Kalvītis: Operatīvajos dienestos, kas noklausās telefonsarunas, nepieciešama plaša revīzija*. LETA, 12.09.2006.

⁴ Neatkarīgu pretkorupcijas iestāžu eksperti norāda, ka šāda veida institūciju efektīvai darbībai ir vismaz desmit priekšnoteikumu: politiskais atbalsts, politiska un operacionāla neatkarība, saskaņota sadarbība ar citām valsts iestādēm, pietiekami finanšu un cilvēku resursi, iestādes funkciju izpildei nepieciešamā normatīvā bāze (operatīvo darbību veikšanai, informācijas vākšanai), profesionāli darbinieki, godprātīga vadība, konsultācijas ar pilsonisko sabiedrību, atklātība un atskaitīšanās sabiedrībai, sabiedrības uzticība.//U4. Anti-Corruption Resource Center. FAQs: *Corruption and possible cures: Government oversight and control bodies*. <http://www.u4.no/helpdesk/faq/faqs2b.cfm> Pēdējo reizi sk. 30.01.2008.

⁵ Pope, J. *The Need for, and Role of, an Independent Anti-Corruption Agency*. Working Paper. 13.08.1999.

⁶ Nicholis, C., Daniel, T., Polaine, M., Hatchard, J. *Corruption and Misuse of Public Office*. Oxford University Press, 2006, 479.–481. lpp.

⁷ Plašāk par KNAB priekšnieka ievēlēšanu 2004. gadā var lasīt Ineses Voikas rakstā *Vai KNAB attaisno cerības – darbības pirmie trīs gadi*. // *Korupcijas °C. Pārskats par korupciju un pretkorupcijas politiku Latvijā. 2005. gada 2. pusgads*. Sabiedriskās politikas centrs PROVIDUS, 2006. <http://www.politika.lv/index.php?f=273> Pēdējo reizi sk. 30.01.2008.

⁸ Raidījumā *Kas notiek Latvijā?* (26.09.2007.), runājot par savu tikšanos ar A. Šķēli un A. Lembergu, A. Loskutovs pauda pārliecību, ka viņa iecelšana amatā citādi nebūtu iespējama.

⁹ Satversmes aizsardzības biroja priekšnieka kandidatūru izvirza Nacionālās drošības padome, ģenerālprokurora kandidatūru izvirza Augstākās tiesas priekšsēdētājs, savukārt Augstākās tiesas priekšsēdētāja kandidātu – AT plēnums.

¹⁰ Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likuma 4. panta pirmā un otrā daļa.

¹¹ Te der atcerēties kandidatūru izvirzīšanu Satversmes tiesas tiesneša amatam (Z. Vrubļevska) un Tiesībsarga amatam (R. Balodis), kuru reputācija izrādījās nepārliecinoša.

¹² Kā ziņo LETA, Tieslietu ministrijai uzdots noskaidrot Ģenerālprokuratūras viedokli par atbilstošāko variantu, – vai Ģenerālprokuratūra sniedz slēdzienu par valdības komisijas izraudzīto KNAB vadītāja kandidatūru, kuru akceptē valdība un apstiprina Saeima, vai arī

Generālprokuratūra izraugās KNAB vadītāja kandidatūru, virza to akceptēšanai valdībā un tad nodod apstiprināšanai Saeimā. (*Maizītis: Pirms valdība lemj par KNAB vadītāja kandidatūras virzīšanu apstiprināšanai Saeimā, jābūt profesionāļu vērtējumam par šo cilvēku.* LETA, 09.01.2008.)

¹³ Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likums. 5. panta septītā daļa.

¹⁴ Vairāk par atstādināšanas tiesiskajiem aspektiem var lasīt šajos rakstos: Kalniņš, V., Kažoka, I., Litvins, G. *Rullējot pāri Loskutovam un likumam. Diena*, 29.09.2007.; Pleps, J. *Loskutova atstādināšana: juridiskas pārdomas.* [politika.lv](http://www.politika.lv/index.php?id=14788) 23.10.2007. <http://www.politika.lv/index.php?id=14788> Pēdējo reizi sk. 30.01.2008.

¹⁵ Komisijā bez ģenerālprokurora J. Maiziša vēl darbojās Saeimas deputāts J. Dalbiņš (TP), tieslietu ministrs G.Bērziņš (TB/LNNK), iekšlietu ministrs I. Godmanis (LPP/LC) un aizsardzības ministrs Atis Slakteris (TP), Saeimas Nacionālās drošības komisijas priekšsēdētājs Dz. Jaundžeikars (LPP/LC).

¹⁶ MK noteikumi Nr. 818 "Kārtība, kādā izveidojama komisija, lai izvērtētu iemeslus Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja priekšnieka atbrīvošanai no amata". 27.11.2007.

¹⁷ Tādējādi var atkārtoties situācija, kāda bija izveidojusies A. Loskutova atbrīvošanas iemeslu izvērtēšanas komisijas loceklim Dz. Jaundžeikaram, kurš, vēl pirms komisija bija uzsākusi padziļinātāku vērtēšanu, jau publiski paziņoja, ka balsotu par Loskutova atstādināšanu no amata. // *Loskutovs piesaka noraidījumu viņa vērtēšanas komisijas loceklim Jaundžeikaram.* LETA, 27.09.2008.

¹⁸ Kalniņš, V. *Kā izveidot "cilvēkdrošu" KNAB.* [politika.lv](http://www.politika.lv/index.php?id=14910) 18.12.2007. <http://www.politika.lv/index.php?id=14910> Pēdējo reizi skatīts 30.01.2008.

¹⁹ Valsts pārvaldes iekārtas likuma 7. panta 5. daļa nosaka: "Pārraudzība nozīmē augstākas iestādes vai amatpersonas tiesības pārbaudīt zemākas iestādes vai amatpersonas lēmuma tiesiskumu un atcelt prettiesisku lēmumu, kā arī prettiesiskas bezdarbības gadījumā dot rīkojumu pieņemt lēmumu."

²⁰ Sk. ģenerālprokurora protestu Ministru prezidentam A. Kalvītim 2007. gada 8. oktobrī par 2007. gada 24. septembra rezolūciju Nr.111-1/157.

²¹ Arāja, D. *Liktenīgo cirtieņu gaidot.* [politika.lv](http://www.politika.lv/index.php?id=14682) 25.09.2007. [<http://www.politika.lv/index.php?id=14682>] Pēdējo reizi sk. 08.01.2008.; Saulītis, A., Domburs, J. *Par un pret Loskutovu un KNAB: iemesli un iegansti*, 23.10.2007. [<http://www.knl.lv/raksti/164/>] Pēdējo reizi skatīts 08.01.2008.

²² Tā saukto *Honkongas modeli* raksturo trīs darbības pīlāri – korupcijas novēršana, korupcijas apkarošana un sabiedrības izglītošana. Honkongas Neatkarīgā pretkorupcijas iestāde kļuvusi par paraugmodeli, jo līdz ar tās izveidošanu 1974. gadā, pēc tam, kad korupcija Honkongā bija kļuvusi par nozīmīgāko sociālpolitisko problēmu un pastāvēja gandrīz visos administratīvajos darījumos, iestāde spēja mobilizēt sabiedrību un ar aktīvu darbību ievērojami samazināt korupcijas problēmas. Modelis kļuva populārs vairākās valstīs kā galvenais pretkorupcijas instruments. Arī Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs Latvijā tika veidots, iepazīstoties ar Honkongas pieredzi.

²³ Meagher, P. *Anti-Corruption Agencies: A Review of Experience.* Final paper. World Bank. August, 2002, 82. lpp.

²⁴ Plašāk sk.: http://www.icac.org.hk/en/checks_and_balances/ac/index.html Pēdējo reizi sk. 01.02.2008.

²⁵ Law On The Special Investigations Service, 2000. Art. 22. http://www.stt.lt/en/files/stt_law.pdf Pēdējo reizi sk. 01.02.2008.

²⁶ Reed, Q. *Corruption and Anti-Corruption Policy in the Baltic Countries.* Report on event held in Tallin, Estonia, 19–20th June 2003 by the Open Society Institute's EU Accession Monitoring Program with the Jaan Tonisson Institute.

²⁷ Lithuania (2005). Freedom House. http://www.freedomhouse.org/modules/mod_call_dsp_country-fiw.cfm?year=2005&country=6778 Pēdējo reizi sk. 01.02.2008.

²⁸ Par Lietuvas tiesībsargājošo institūciju darbu korupcijas apkarošanā sk.: Dobryninas, A. *Lithuania's Anti-corruption Policy: Between the "West" and the "East"?* European Journal on Criminal Policy and Research. Volume 11, Number 1/March, 2005. 77.–95. lpp.

²⁹ Privātajā sektorā komisijai izdevās pārtraukt labi iestrādājušos automašīnu zagšanas shēmu, kurā, palīdzot nomainīt automašīnu reģistrācijas numurus, bija iesaistīti arī publiskā sektora darbinieki. Savukārt viens no pirmajiem redzamajiem darbiem publiskajā sektorā bija izmeklēšanas rezultātā iegūtā informācija, ka premjerministrs, kurš tapšanas procesā bija galvenais pretkorupcijas komisijas uzraugs, nodarbojās ar politisko patronāžu. Premjers piedāvājis darbu ierēdniecībā savam konkurējošam politiķim kā atlīdzību par obstrukcijas pārtraukšanu premjerministram labvēlīgu likumu pieņemšanā. Premjers tika apsūdzēts politiskajā patronāžā un bija spiests aiziet no amata.//Heilbrunn, J. R. *Anti-Corruption Commissions: Panacea or Real Medicine to Fight Corruption?* World Bank Institute, 2004.

³⁰ Independent Commission Against Corruption Act 1988. Part 2, Constitution of Commission. <http://www.icac.nsw.gov.au/go/the-icac/the-icac-act> Pēdējo reizi sk. 01.02.2008.

³¹ Jaundienvīdveļs Vienotā parlamentārā komisija sastāv no 11 parlamenta locekļiem (abu palātu pārstāvji), pārstāvot visas ievēlētas politiskās partijas.

³² Independent Commission Against Corruption Act 1988. Part 5A, Inspector of the Independent Commission Against Corruption. <http://www.icac.nsw.gov.au/go/the-icac/the-icac-act> Pēdējo reizi sk. 01.02.2008.

³³ Meagher, P. *Anti-Corruption Agencies: A Review of Experience*. Final paper, World Bank, August, 2002.

Specializēto iestāžu interneta lapas: <http://www.stt.lt> (Lietuvas SID),

<http://www.icac.nsw.gov.au> (Jaundienvīdveļs Neatkarīgā pretkorupcijas komisija),

<http://www.icac.org.hk/eng> (Honkongas Neatkarīgā pretkorupcijas komisija),

<http://app.cpiib.gov.sg/newcpib/user/default.aspx?pgID=21> (Singapūras Korupto darbību izmeklēšanas birojs),

http://cvc.nic.in/CVC_power.htm (Indijas Centrālā uzraudzības komisija).

5. Pielikums. Kvantitatīvs pārskats par korupcijas apkarošanu

Šis pielikums sniedz sistemātisku ieskatu tendencēs, kas Latvijā redzamas korupcijas apkarošanā. Apkopotā informācija ietver datus par personu, kas notiesātas par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā, skaitu un sodiem (2004., 2005., 2006. un 2007. gadā).

5.1. tabula.

Personas, kas notiesātas par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā, un sodi (2004. gads)

KL un LKK panti	Kopējais skaits	Pamatsods – brīvības atņemšana				Citi pamatsodi		Atbrīvotas no soda	Medicīniska rakstura piespiedu līdzekļi
		Līdz 1 gadam	1-3 gadi (ieskaitot)	3-5 gadi (ieskaitot)	Nosacīti	Naudas sods	T. sk. naudas sods nosacīti		
317. Dienesta pilnvaru pārsniegšana (t. sk. 4 pēc LKK 162.1 p.)	9	0	0	0	4	2	0	3	0
318. Dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana (t. sk. 1 pēc LKK 162. p.)	15	0	0	0	9	6	0	0	0
319. Valsts amatpersonas bezdarbība (t. sk. 2 pēc LKK 163. p.)	9	0	0	0	7	2	0	0	0
320. Kukuļņemšana (t. sk. 4 pēc LKK 164. p.)	31	0	7	2	21	1	0	0	0
321. Kukuļa piesavināšanās	2	0	0	0	1	1	1	0	0
322. Starpniecība kukuļošanā	4	0	1	0	2	0	0	1	0
323. Kukuļdošana	12	0	0	0	9	1	0	2	1

Avots: Tiesu administrācija (sastādīts 22.03.2005.).

5.2. tabula.**Personas, kas notiesātas par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā, un sodi (2005. gads)**

KL un LKK panti	Kopējais skaits	Pamatsods – brīvības atņemšana					Citi pamatsodi		Atbrīvotas no soda
		Līdz 1 gadam	1-3 gadi (ieskaitot)	3-5 gadi (ieskaitot)	5-10 gadi (ieskaitot)	Nosacīti	Naudas sods	T. sk. naudas sods nosacīti	
317. Dienesta pilnvaru pārsniegšana	10	1	2	0	0	4	3	0	0
318. Dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana (t. sk. 1 pēc LKK 162. p.)	6	0	1	0	0	2	1	0	2
319. Valsts amatpersonas bezdarbība	5	0	0	0	0	1	3	1	1
320. Kukuļņemšana (t. sk. 1 pēc LKK 164. p.)	26	0	2	2	1	21	0	0	0
321. Kukuļa piesavināšanās	4	1	1	0	0	2	0	0	0
322. Starpniecība kukuļošanā	5	0	0	0	0	5	0	0	0
323. Kukuļdošana	14	1	1	1	0	9	2	0	0
327. Dienesta viltojums	1	0	0	0	0	0	1	1	0

Avots: Tiesu informatīvā sistēma (statistikas dati, publicēti 14.02.2007.).

5.3. tabula.**Personas, kas notiesātas par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā, un sodi (2006. gads)**

KL un LKK panti	Kopējais skaits	Pamatsods – brīvības atņemšana					Citi pamatsodi			Atbrīvotas no soda
		Līdz 1 gadam	1-3 gadi (ieskaitot)	3-5 gadi (ieskaitot)	5-10 gadi (ieskaitot)	Nosacīti	Naudas sods	T. sk. naudas sods nosacīti	Piespiedu darbs	
317. Dienesta pilnvaru pārsniegšana	6	0	0	0	0	5	1	1	0	0
318. Dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana (t. sk. 5 pēc LKK 162. p.)	11	0	0	0	0	8	2	0	0	1
319. Valsts amatpersonas bezdarbība (t. sk. 2 pēc LKK 163. p.)	19	0	0	0	0	5	12	0	2	0
320. Kukuļņemšana	26	0	1	1	1	18	5	1	1	0
321. Kukuļa piesavināšanās	3	0	2	0	0	1	0	0	0	0
322. Starpniecība kukuļošanā	3	0	0	0	0	3	0	0	0	0
323. Kukuļdošana	20	2	0	0	0	16	2	0	0	0
325. Valsts amatpersonai noteikto ierobežojumu pārkāpšana	2	0	1	0	0	0	1	0	0	0
327. Dienesta viltojums	2	0	0	0	0	2	0	0	0	0

Avots: Tiesu informatīvā sistēma (statistikas dati, publicēti 04.07.2007.).

5.4. tabula.

Personas, kas notiesātas par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā, un sodi (2007. gads)

KL un LKK panti	Kopējais skaits	Pamatsods – brīvības atņemšana					Citi pamatsodi			
		Līdz 1 gadam	1-3 gadi (ieskaitot)	3-5 gadi (ieskaitot)	5-10 gadi (ieskaitot)	10-20 gadi (ieskaitot)	Nosacīti	Naudas sods	T. sk. naudas sods nosacīti	Piespiedu darbs
317. Dienesta pilnvaru pārsniegšana	7	0	1	0	0	0	3	3	0	0
318. Dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana (t. sk. 1 pēc LKK 162. p.)	8	0	0	0	0	0	4	3	0	1
319. Valsts amatpersonas bezdarbība	7	0	0	0	0	0	4	3	2	0
320. Kukuļņemšana	22	0	3	0	2	0	15	3	1	0
321. Kukuļa piesavināšanās	5	0	0	0	0	0	2	3	0	0
322. Starpniecība kukuļošanā	7	0	2	0	0	0	5	0	0	0
323. Kukuļdošana	23	0	2	0	0	0	21	0	0	0
326. ² Prettiesiska labumu pieprasīšana un pieņemšana	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
327. Dienesta viltojums	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0

Avots: Tiesu informatīvā sistēma (statistikas dati, publicēti 04.07.2007.).

5.5. tabula.

Notiesāto personu īpatsvars, kurām par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā noteikts reālas brīvības atņemšanas sods 2004., 2005., 2006. un 2007. gadā

Gads	Notiesāto personu kopskaits	T. sk. sodīti ar reālu brīvības atņemšanu	
		Personu skaits	Procentuāli no kopskaits
2004	82	10	12,2%
2005	71	14	19,7%
2006	92	8	8,7%
2007	81	10	12,3%

Izejas datu avoti: Tiesu administrācija, Tiesu informatīvā sistēma.

5.6. tabula.

Notiesāto personu īpatsvars, kurām par dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu noteikts reālas brīvības atņemšanas sods 2004., 2005., 2006. un 2007. gadā

Gads	Notiesāto personu kopskaits	T. sk. sodīti ar reālu brīvības atņemšanu	
		Personu skaits	Procentuāli no kopskaits
2004	15	0	0%
2005	6	1	16,7%
2006	11	0	0%
2007	8	0	0%

Izejas datu avoti: Tiesu administrācija, Tiesu informatīvā sistēma.

5.7. tabula.

Notiesāto personu īpatsvars, kurām par kukuļņemšanu noteikts reālas brīvības atņemšanas sods 2004., 2005., 2006. un 2007. gadā

Gads	Notiesāto personu kopskaits	T. sk. sodīti ar reālu brīvības atņemšanu	
		Personu skaits	Procentuāli no kopskaits
2004	31	9	29%
2005	26	5	19,2%
2006	26	3	11,5%
2007	22	5	22,7%

Izejas datu avoti: Tiesu administrācija, Tiesu informatīvā sistēma.

5.8. tabula.

Notiesāto personu īpatsvars, kurām par kukuļdošanu noteikts reālas brīvības atņemšanas sods 2004., 2005., 2006. un 2007. gadā

Gads	Notiesāto personu kopskaits	T. sk. sodīti ar reālu brīvības atņemšanu	
		Personu skaits	Procentuāli no kopskaita
2004	12	0	0%
2005	14	3	21%
2006	20	2	10%
2007	23	2	8,7%

Izejas datu avoti: Tiesu administrācija, Tiesu informatīvā sistēma.